

Tiedon rajat ja vuorovaikutus

Toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen vastaavat VOI OLLA -rakenteet

JARKKO NIEMI

1 Johdanto

Tarkastelen tässä artikkelissa modaaliverbin *voida* ja A-infinitiivin *olla* yhdistämien VOI OLLA -rakenteiden *voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla* ja *voihan se olla* käyttöä vastauksissa toteamuksiin ja vaihtoehtokysymyksiin.¹ Toteamuksella tarkoitan väitettä, jossa jokin asiointila esitetään paikkansapitävänä, tai kannanottoa, jossa esitetään referenttiä tai asiointilaa evaluoiva eli laadullisesti arvioiva väite (ks. Pomerantz 1984; Sorjonen & Hakulinen 2009). Esimerkki 1 havainnollistaa VOI OLLA -lausuman käyttöä vastauksena väitteeseen (*mä kyllä veikkaan sitä että tää [tietokone] vaan kuumuu taas liikaa*), esimerkki 2 vaihtoehtokysymykseen (*Aiheuttaisko se tota*). Esimerkin 1 riveillä 2 ja 6 oleva akronyyymi *emt* tulee sanoista ”en mä tiedä”²

(1)

```
01 19:43 <+Kabri> Marko: joko keksit ratkasun? :P
02 19:43 <+Marko> no emt
→ 19:43 <+Kabri> mä kyllä veikkaan sitä että tää vaan kuumuu
→ taas liikaa
→ 19:43 <+Marko> se voi olla
06 19:43 <+Marko> emt
07 19:44 <+Marko> vaihtoehtoja on
```

---

1. Käyttäessäni kapiteeleja verbiketjussa VOI OLLA tarkoitan kaikkia tutkimiani rakenteita eli *voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla* ja *voihan se olla*. Kiitän Markku Haakanaa, Tiina Onikki-Rantajääsköä, Marja-Leena Sorjosta sekä Virittäjän kahta anonyymää arvioijaa arvokkaasta palautteesta.

2. Esimerkit ovat peräisin chat-keskustelusta. Rivien alussa olevat numerot viittaavat kellonaikaan, jolloin puheenvuoro eli repliikki on ilmestynyt chat-kanavalle, ja sen jälkeen on keskustelijan nimimerkki kulmasulkeissa ja tuotettu repliikki.

(2)

→ 11:44 <@rolle> Aiheuttaisko se tota..
→ 11:45 <+Marko> **voi olla...** en oo varma kyl
03 11:45 <+Marko> voin syventyä tarkemmin sitte ku tuun
04 mikkelistä

Keskustelunanalyttinen tutkimus kannanottoihin ja vaihtoehtokysymyksiin vastaamisesta on keskittynyt paljolti polaarisuusasteikon kahteen ääripäähän: samanmielisyyttä tai myöntöä ja erimielisyyttä tai kieltoa ilmaiseviin vastauksiin (esim. Pomerantz 1984; Raymond 2003; ks. myös + 'plus' ja - 'miinus' -vastaukset, Schegloff 2007: 59–60). Kannanottoon annetun, avoimuutta tai epävarmuutta implikoivan vastauksen on nähty yhtäältä ilmaisevan heikkoa samanmielisyyttä (Pomerantz 1984: 73), mutta toisaalta on esitetty mahdolliseksi pitää sitä heikkona erimielisyyden esityksenä (Tainio 1996: 91–93). VOI OLLA -lausumat ilmaisevat, että toteamuksessa (esim. 1) tai kysymyksessä (esim. 2) ilmaistu propositio pitää mahdollisesti paikkansa. Ne siis projisoivat jatkumon, jonka toisessa päässä on myöntö ja toisessa kielto, ja asemoivat lausujansa näkemyksen kontekstissa ilmaistusta propositiosta näiden kahden ääripään välille, ei kielloksi mutta ei selväksi myönnöksikään. Selitys selvän myönnön tai kiellon puutteelle voidaan tarjota esimerkiksi vetoamalla eksplisiittisesti tiedon puutteeseen (esim. 1 *emt* = 'en mä tiedä') tai sen epävarmuuteen (esim. 2 *en oo varma kyl*). Käytämällä VOI OLLA -lausumaa puhuja asettuu varauksellisesti toiminnalliseen linjaan (*alignment*, ks. Stivers, Mondada & Steensig 2011: 20–21) edeltävän puhetoiminnon kanssa ja voi implikoida erimielisyyttä. VOI OLLA -lausumille yhteinen avoimuuden merkitys syntyy verbiketjusta *voi olla*, joka ilmaisee episteemistä arviota eli puhujansa asenteen proposition todenperäisyyttä kohtaan.

Tutkimukseni lähtökohtana on yhdistää keskustelunanalyysin (esim. Goodwin & Heritage 1990) ja konstruktioikieliopin (Fried & Östman 2004) ajatuksia ja tarkastella, millaisia vuorovaikutusfunktioita on selvän myönnön tai kiellon sijasta avoimuutta implikoivilla responsiivisilla lausumilla. Kiinnostukseni kohdistuu neljään ilmaistyyppiin, joissa muotovaihtelu koskee verbiketjun *voi olla* seuralaisia ja konstituenttien järjestystä: *voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla* ja *voihan se olla*. Tarkoitukseni on osoittaa, että kyse on neljästä eri konstruktioista, joiden toteutumia käytetään samankaltaisissa vuorovaikutuksen konteksteissa mutta jotka eroavat toisistaan niin muotopiirteiltään kuin vuorovaikutusfunktioiltaan.

Artikkelin rakenne on seuraava: Esittelen seuraavaksi tutkimuksen aineiston, minkä jälkeen luvussa 3 kuvaan konstruktioajattelua ja sen suhdetta vuorovaikutuksen tutkimiseen. Luvussa 4 kerron tutkimukseen valituista VOI OLLA -rakenteista ja niihin liittyvästä episteemisyydestä. Luvut 5 ja 6 ovat varsinaisia analyysilukuja, joissa käsitellyt neljä rakennetta on jaettu pareiksi niiden muotorakenteen yhtäläisyyksien perusteella: luku 5 esittelee rakenteiden *voi olla* ja *se voi olla* käyttöä ja keskinäisiä eroja, luku 6 esikenttäisen (ks. ISK 2004: § 1369) modaali-verbin yhdistämiä *voi se olla* ja *voihan se olla* -rakenteita. Artikkelin päättää yhteenveto ja pohdinta luvussa 7.

2 Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu äänitallennetuista tai videoiduista arkikeskusteluista, videoiduista institutionaalisista keskusteluista sekä chat-keskusteluista. Arki-keskustelut ovat puhelin- tai kasvokkaiakeskusteluja ystävien tai sukulaisten väliltä (Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen keskusteluntutkimuksen arkisto; merkintä Sg), kun taas institutionaaliset keskustelut ovat esimerkiksi videoituja Kelan ja parturikampaamoiden asiakastilanteita (Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen nauhoitearkisto; merkintä T). Yhteensä aineistoni VOI OLLA -lausumia on 36:n eri keskustelun litteraatista. Puhutun kielen aineistoa täydentävät erään vapaamuotoisen ja keskustelunaiheiltaan monipuolisen chat-kanavan keskustelut 12 kuukauden ajalta (chat). Chat, Internetin keskusteluteksti (Kotilainen 2008), on puhutun kielen tapaan välitöntä, reaaliaikaista dialogia, mutta se käydään kirjoitettuna. Chat-kieleen usein liitettyjä tunnusmerkkejä ovat erilaisten usein englannista tulevien akronyymien (kuten *lol*, 'laughing out loud') ja tunneikonien eli esimerkiksi hymiöiden käyttö (esim. Androutopoulos 2007: 280; englannin asemasta chat-kielessä ks. Kotilainen ma.).

Suuri osa aineistosta on kerätty sanahakujen avulla (esim. ”voi ol”, ”voi se”, ”voiha” ja suppeahkosta osa-aineistosta jopa ”olla”). Menetelmässä on ongelmansa, sillä esimerkiksi haku ”voi ol” sulkee pois käytöt, joissa verbien välissä on adverbi tai partikkeli, ja toisaalta puhutun kielen litteraattien erikoismerkinnät vaikeuttavat hakuja. Puhutun kielen aineistosta merkittävä osa onkin löytynyt nauhoja kuuntelemalla ja poimimalla esimerkkejä yksitellen. Taulukko 1 esittää erimuotoisten VOI OLLA -lausumien lukumäärät aineistossa. Chat-aineistosta haettujen esimerkkien lukumäärän perässä sulkeissa oleva luku osoittaa, kuinka monta kuukautta chat-aineistoa on käyty läpi haettaessa kyseistä VOI OLLA -rakenteen muotoa.

Taulukko 1.

Toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen vastaavat VOI OLLA -lausumat.

	Puhuttu kieli	Chat	Yhteensä
<i>voi olla</i>	17	28 (4 kk)	45
<i>se voi olla</i>	20	14 (8 kk)	34
<i>voi se olla</i>	6	9 (12 kk)	15
<i>voiha se olla</i>	7	14 (12 kk)	21
Yhteensä	50	65	115

Kuten taulukosta 1 näkyy, tapausten määrä ei ole järin suuri huolimatta siitä, että aineistoa on varsin paljon etenkin chatista; aineistoni 12 kuukaudessa chat-keskustelua on noin 1,4 miljoonaa puheenvuoroa. Pidän määriä kuitenkin riittävinä: tutkimani lausumat ovat toisilleen läheisiä paitsi muodoltaan myös käyttökontekstiltään ja funktioltaan. Näin ollen saan yleistuntuman verbiketjun *voi olla* responsiiviseen käyttöön 115 esimerkin kautta ja pystyn vertailemaan kutakin rakennetta (*voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla* ja *voiha se olla*) tätä taustaa vasten.

Chat-aineiston osumamäärien merkittävyyttä voi olla vaikea arvioida pelkkien numeroiden valossa. Tein sen vuoksi hakuja muista aiemmin tutkituista konstruktioista ja joistakin idiomeista. Visapään (2008) tutkimuksessa usein esiintyviä verbin *mennä* hallitsevia itsenäisiä A-infinitiivikonstrukteja *mennä ny(t)* ei löytynyt ainoatakaan sen paremmin kuin *mikäs on* + E-infinitiivin inessiivi (kuten *mikäs on ollessa*) -konstruktejakaan (ks. Kotilainen 2005). Idiomia *ottaa päähä(n)* löytyi 17 (se on siis suurin piirtein yhtä yleinen kuin *voihan se olla*) ja vuoron kehystävää fraasia *mun mielestä* 619. Toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen vastaavat VOI OLLA -lausumat eivät ole siis yhtä yleisiä kuin esimerkiksi fraasi *mun mielestä*, mutta muodon ja funktion perusteella määriteltyjen konstruktioiden joukossa kuitenkin yleisempiä kuin vaikkapa *mikäs on* + E-infinitiivin inessiivi -konstruktion toteutumia.

Yhden mielenkiintoisen huomion voi tehdä vertaamalla chat-aineistoni lukuja Kotilaisen (2007) chat-aineistoon pohjaavaan tutkimukseen kieltoverbittömmästä kieltokonstruktioista (kuten *täälä ketään ees oo, siusta tiiä ja sisätuulista kukaan pidä*). Kotilaisen aineisto (42 455 repliikkiä) oli yli kolmekymmentä kertaa pienempi kuin tässä käytetty chat-aineisto (noin 1,4 miljoonaa repliikkiä), mutta silti kieltoverbittömiä kieltokonstrukteja löytyi huomattava määrä, yhteensä 139 kappaletta. On mahdollista, että chat-aineistoissa tai niiden keräämismetodissa on eroja ja repliikkien pituudet (sanamäärä per tuotettu vuoro) voivat olla erilaisia, mutta silti erot ovat niin huomattavat, että jokin muukin selitys täytyy olla olemassa. Yksi selitys saattaa olla se, että chat-keskustelussa kieltoverbittömien kieltokonstruktien toteuttama vuorovaikutustehtävä on mahdollisesti yleisempi kuin tässä tarkasteltujen VOI OLLA -konstruktien. Toisaalta pidän mahdollisena selityksenä myös sitä, että kieltoverbitön kieltokonstruktio, jossa ainoa vakioinen osa on kieltomuotoinen verbi, kuten *tiiä, pidä* tai *neuvotella*, ei ole muodoltaan yhtä määritelty kuin VOI OLLA -konstruktit, joissa toistuu yksikön kolmannen persoonan indikatiivimuotoinen modaaliverbi *voi* ja A-infinitiivi *olla*. Päinvastoin, sen muodossa on huomattavaa variaatiota, joka mahdollisesti lisää sen toteutumien määrää puhutussa kielessä tai puhutun kielen omaisessa chat-kielessä.

3 Konstruktiot ja vuorovaikutus

Konstruktiokielioppi alkoi kehittyä 1970–1980-luvuilla George Lakoffin, Charles Fillmoren ja Paul Kayn johdolla. Hahmopsykologiasta ja sen *gestalteista* motivaatiota hakeneen teorian lähtökohtana oli etenkin generatiiviselle kieliopille vaihtoehdon tarjoava väite, jonka mukaan kielioppi muodostuu holistisista kokonaisuuksista, muodon ja merkityksen yhteenliittymistä, jotka kantavat spesifiä syntaktista, semanttista ja pragmaattista tietoa. (Ks. Lakoff 1977, 1987; Fillmore, Kay & O’Connor 1988; Fillmore 1989; katsaus konstruktiokieliopin kehitykseen Östman & Fried 2004.) Konstruktiokieliopissa korostui alusta alkaen idiomaattisten ilmausten tutkiminen, sillä tarkoituksena oli osoittaa, että kielen kaikki yksiköt ovat yhdenvertaisia eikä mitään kieliopin periferiaa ole olemassa. Toisaalta idiomaattisia ilmauksia tutkittaessa tartuttiin juuri niihin rakenteisiin, joiden selittämisessä generatiivisilla säännöillä oli

suurimpia vaikeuksia. Tästä huolimatta teorian oli tarkoitus selittää kielen kaikki konstruktiot, myös idiomaattisia ilmauksia ”helpommat” rakenteet.

Nykyisin konstruktiokielioppi on niin sanottu sateenvarjokäsite, jonka alla on useita eri tavoin painottuneita kielentutkimuksen suuntauksia (ks. Fried & Östman 2004: 11; Leino 2008: 1–2). Puhutun kielen ja vuorovaikutuksen tutkiminen on perinteisesti jäänyt vähemmälle huomiolle, mutta viime vuosina suuntaus on vahvistunut eritoten sovelluksissa, joissa konstruktiokielioppi on yhdistetty keskustelunanalyysin metodiin (esim. Lindström & Londen 2008; Linell 2009; Wide 2009). Siirtyminen kirjoitetusta kielestä ja jopa tutkijoiden itse sepittämistä esimerkkilauseista välittömän, reaaliaikaisen vuorovaikutuksen tutkimukseen on aiheuttanut tarpeen tarkastella keskeisiäkin käsitteitä uudelleen. Niinpä konstruktion määrittely muodon ja merkityksen vakiintuneeksi yhteenliittymäksi ei välttämättä ole tarpeeksi tarkka, vaan on alettu puhua muodon ja merkityksen tai funktion yhteenliittymästä (Fried & Östman 2004, 2005; Kotilainen 2007; Lindström & Londen 2008) tai muodon, merkityksen ja funktion triadista (Östman 2012), jotta voitaisiin huomioida kielen toiminnallisuus entistä paremmin.

Toisaalta kun on siirrytty tarkastelemaan puhuttua kieltä, konstruktion muodon määrittely tai tarkemmin sen rajaaminen on sekin aiheuttanut ongelmia, sillä kuten Ono ja Thompson (1995) esittävät, puhutussa kielessä konstruktiot vaikuttavat usein prototyypeiltä, joiden muodoltaan etäisetkin variantit voivat täyttää tietyn tehtävän. Tutkimuksessani konstruktioihin liittyvä syntaktisen muodon variaatio on keskeisessä asemassa: Yhtäältä pyrin osoittamaan, että muodoltaan läheiset mutta kuitenkin toisistaan eroavat rakenteet, kuten *voi olla* ja *se voi olla*, ovat eri konstruktioita, joiden toteutumilla on erilaiset vuorovaikutustehtävät. Toisaalta aineistostani käy ilmi, että tietyin leksikaalisin lisäyksin (esim. *niinkin*) muodoltaan läheisten rakenteiden (*voi se olla* ja *voihan se olla*) käytön sekventiaalinen konteksti ja funktio siinä ovat niin yhteneväisiä, ettei eri konstruktioista puhuminen ole selvästi perusteltua. Tällöin nämä leksikaaliset lisäykset ovatkin nähdäkseni merkkejä sellaisesta skemaattisesta konstruktiosta (tässä *voihan se niinkin olla*), joka prototyyppimallin mukaisesti sallii esimerkiksi liitepartikkelin *-hAn* liittämisen tai liittämättä jättämisen rakenteen keskeisen vuorovaikutustehtävän kuitenkaan muuttumatta (ks. lukua 6).

Konstruktiokieliopin käsitys merkityksestä pohjaa kehyssemantiikkaan (esim. Fried & Östman 2005: 1755; Michaelis 2009). Sen mukaan sanan – ja konstruktiokieliopissa konstruktion – merkitystä ei voi ymmärtää ilman siihen liittyvää kognitiivista kehystä. Kehys on järjestäytynyt tausta, joka syntyy esimerkiksi uskomusten, käytänteiden tai käyttökokemusten perusteella. Esimerkiksi viikonpäivän nimi, kuten *sunnuntai*, on ymmärrettävissä vain suhteessa viikon käsitteeseen, joka muodostaa tässä tapauksessa sanan kehyyksen yhdessä laajemman kulttuurisen taustan kanssa. (Fillmore & Atkins 1992; katsaus kehyssemantiikkaan Västi 2012: 71–73.) Fillmore (1982: 117) on toisaalta esittänyt, että kognitiivisten kehysten lisäksi on olemassa vuorovaikutuksellisia kehyyksiä, jotka liittyvät siihen, mitä keskustelijoiden välillä tapahtuu (ks. myös Leino 2011: 317–318). Sittemmin Fischer (2010) on kehitellyt ajatusta vuorovaikutuksellisista kehyyksistä ja esittänyt, että konstruktioiden ymmärtäminen edellyttää tietoa sosiaali-

sesta vuorovaikutuksesta ja kommunikaatiotilanteesta.³ Näin ollen esimerkiksi myönnyttävä toimintajakso, kuten puhujan A väite – puhujan B myöntö – puhujan B erimielisyyden ilmaus, voi olla myönnyttävästi käytetyn konstruktion tulkintaan liittyvää kehysemanttista tietoa.

Siinä missä konstruktiokielioppi on keskittynyt kielen muotorakenteiden tarkasteluun ja kiinnittänyt vähemmän huomiota vuorovaikutukseen, keskusteluanalyysi on keskittynyt juuri sosiaalisen vuorovaikutuksen tarkasteluun ja keskustelun rakentumiseen vuorottelun kautta. Kuitenkin varsinkin kansainvälisessä keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa keskusteluissa tehtävien toimintojen kielellinen muotoilu (*action formation*, Schegloff 2007: xiv) on jäänyt vähemmälle huomiolle (ks. Heritage 2012: 2; Levinson 2013). Viimeaikaisia poikkeuksia tästä yleistendenssistä ovat esimerkiksi Curlin ja Drew'n (2008) tutkimus englannin kielen pyyntöjen kielellisestä muotoilusta (kuten *Can you come over in the morning* ja *I wonder if you could send it to me*) sekä Hakulisen ja Sorjosen (2009; Sorjonen & Hakulinen 2009) tutkimukset kannanottoihin vastaamisesta toistorakenteiden (kuten *on joo, on se ja niin on*) avulla suomen kielessä.⁴

Tässä tekstissä noudatan keskusteluanalyysin ja vuorovaikutuslingvistiikan (esim. Couper-Kuhlen & Selting 2001) periaatteita, jotka näen tutkimuskysymysteni kannalta yhteneviksi, ja sovellan konstruktiokieliopin ja erityisesti niin sanotun vuorovaikutuskonstruktiokieliopin (Wide 2009) ajatuksia sitoutumatta kuitenkaan esimerkiksi konstruktiokieliopin mukaiseen formalisointiin. Tarkoitan konstruktiolla abstraktia skeemaa, joka on prototyyppinen eli tyyppillisen toteuman mukainen yleistys tietyn rakenteen toistuvien käyttökokemusten perusteella. Se sisältää paitsi tiedon ilmauksen tyyppillisestä muodosta, myös käsityksen sen käyttökontekstista ja kontribuutiosta siihen. (Ks. Ono & Thompson 1995; Linell 2009.) Nimitän konstruktiokieliopin mukaisesti konstruktiksi tämän skeeman mukaisia lausumia aidossa kielenkäytössä. Tutkimus on vuorovaikutuslingvistinen siinä mielessä, että se tarkastelee kieliopillisten rakenteiden käyttöä reaaliaikaisessa vuorovaikutuksessa (ks. Koivisto 2011: 13–16).

4 Verbiketju *voi olla* ja episteemisyyys

Subjektittoman verbiketjun *voi olla* tutkimista motivoi osaltaan se, että verbien 'voida' ja 'olla' liitto on monissa kielissä kieliopillistunut (viron *võib-olla*, englannin *maybe*, ranskan *peut-être* ja unkarin *lehet*, ruotsissa kuitenkin *kanske* eli kirjaimellisesti 'voi tapahtua') ja saanut merkityksen 'ehkä'. Suomessa tällaista kieliopillistumiskehitystä ei ole havaittavissa, mutta verbit *voida* ja *olla* muodostavat yleisen verbiketjun. Hakulisen ja Sorjosen (1989) tutkimuksessa keskustelupuheen modaaliverbeistä *voida*-verbiin liittyi *olla* peräti kolmanneksessa tapauksista. Verbiketju *voi olla* voi muodostaa itsessään

---

3. Myös Langacker (1987: 453–456) toteaa käyttökontekstin piirteiden mahdollisesti kiteytyvän osaksi kielellisen rakenteen merkitystä.

4. Suomen kielen tutkimuksessa kielellisten toimintojen muotoiluun on muutenkin kiinnitetty enemmän huomiota (ks. esim. Raevaara 2000: 40–45 potilaan diagnoosiehdotusten muotoilusta lääkärin vastaanotolla).

puheenvuoron, jolloin se on maksimaalisen responsiivinen: arvioitava asiointi ja sen laatu ovat ymmärrettävissä ainoastaan kontekstin perusteella, sillä verbiketjusta *voi olla* muodostuva puheenvuoro ei eksplikoiki, mikä voi olla ja millä tavalla. Maksimaalinen responsiivisuus kielii lauseen funktioista vuorovaikutuksessa: verbiketjun *voi olla* muodostama puheenvuoro on poikkeuksetta vastaus toteamukseen tai kysymykseen.

Olen valinnut tarkasteluun subjektittoman verbiketjun *voi olla* rinnalle subjektin *se* sisältävät muodot *se voi olla*, *voi se olla* ja *voihan se olla* muutamasta eri syystä. Ensimmäkin alustavien havaintojeni mukaan rakenteita *voi olla* ja *se voi olla* käytetään hyvin samankaltaisissa konteksteissa ja funktioissa, ja tahdoin tarkastella tätä tarkemmin. Toisekseen halusin vertailla mahdollisia funktionaalisia eroja toisiaan muistuttavien mutta sanajärjestykseltään varioivien rakenteiden, kuten *se voi olla* ja *voi se olla*, välillä. Subjektipronominin *se* valintaa tarkasteltaviin lausumiin motivoi puolestaan yksinkertaisesti yleisyys: pronomini *se* on aineistossani selvästi yleisin VOI OLLA -lauseiden teemapaikan täyttäjänä.⁵ Esimerkiksi verbialkuisissa lauserakenteissa *voi X olla* ja *voihan X olla* pronominisubjekti *se* on lukumäärältään yleisempi kuin muut subjektit yhteensä, ja muista subjekteista vain pronominin *se* monikkomuoto *ne* toistuu yhtä käyttökertaa useammin, sekä vain kolme kertaa (chat-aineistossa *Voihan ne ehkä olla vähä*, *Voihan ne kyllä olla jalat aika ruvella* ja *Voi ne tuol olla*).

Vaikka VOI OLLA -konstruktit voivat itsessään muodostaa puheenvuoron, niihin kuitenkin voi liittyä ja usein liittyykin erilaisia laajennuksia eli täydennyksiä, kuten *että*-lause, tai määritteitä, kuten adverbiaali; laajennuksen kanssa niiden funktiona ei välttämättä ole toimia vastauksena toisen puhujan puhetoimintaan. Pronominisubjektin *se* ohella *voi olla* -lauseet voivat saada laajennukseksi esimerkiksi predikatiivi-NP:n (*voi se vähän olla kova*), tavan adverbien (*voi olla niinkin*) tai konjunktiolla *että* alkavan lauseen (*joo se voi olla että se tuota siellä pysys sitten paremmin*). Kangasniemi (1992: 375–378) tarkastelee ilmausta *voi olla, että* – – ja sen lähirakenteita, kuten *on mahdollista, että* – –, keinona esittää epävarma väite siten, että puhuja ei joudu kantamaan vastuuta lausumansa paikkansapitävyydestä. Kangasniemen kuvailema käyttö poikkeaa tässä artikkelissa tutkitusta VOI OLLA -konstruktioiden käytöstä siinä, että Kangasniemen esimerkeissä *että*-lauseella esitetään jokin kontekstissa uusi väite ja käyttö on siis initiatiivinen. Olen poiminut aineistooni sellaiset esiintymät, joissa VOI OLLA -konstrukti vastaa toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen ja esittää saman tai tunnustettavasti samankaltaisen arvion kuin toinen puhuja on jo esittänyt. Esimerkiksi kannanottoon vastattaessa VOI OLLA -konstruktiilla esitetään tällöin sama arvio (*same evaluation*, Pomerantz 1984; ks. myös Hakulinen & Sorjonen 2009: 124), jonka toinen puhuja on edellä esittänyt, mutta modaaliverbin *voida* takia vain mahdollisesti paikkansapitävänä. Vaihtoehtokysymykseen vastattaessa puolestaan vahvistetaan mahdolliseksi se, mitä toinen puhuja on kysynyt (ks. esim. 2 *Aiheuttaisko se tota..*). Tässä artikkelissa tarkastellut käytöt ovat siis pikemminkin responsiivisia kuin initiatiivisia.

5. Myös lauserakenne *voihan olla* on mahdollinen, mutta sen olen rajannut pois tutkimuksesta sen harvinaisuuden takia: puhutusta kielestä en löytänyt yhtään esimerkkiä, chat-keskusteluista kuusi. Kirjoitetuissa (ja toimitetuissa) teksteissä rakenne sen sijaan vaikuttaa kohtuullisen frekventiltä (esim. Joel Lehtosen *Putkinotkosta* (1947 [1919–1920]: 476): *Hm, voihan olla, myöntelee Aapeli lopultakin. Voihan olla hyvää ketunmyrkkyä*).

Hakulinen ja Sorjonen (1989) ovat tarkastelleet *voi olla* -ilmauksen käyttöä vastauksissa toisen puhujan väitelauseeseen. He kuvaavat ilmausta *voi olla* modaaliverbin *voida* tyypillisenä episteemisenä käyttönä: se voi tuoda esiin vaihtoehtoisia käsityksiä sellaisesta asiain-tilasta, josta ”kenelläkään ei ole varmaa ensi käden tietoa” (mas. 92). Asiain-tila voi olla sellainen, jonka toinen puhuja on juuri esittänyt tai arvioinut paikkansapitäväksi; tällaisessa tilanteessa puhuja ei esitä arviotaan pelkästään asiain-tilasta vaan nimenomaan siitä, mistä edellinen puhuja on jotain jollakin tavalla esittänyt. Hakulisen ja Sorjosen (mas. 93) esimerkissä keskustellaan alkoholin kotivalmistuksesta (keskusteluesimerkkien litteroinnissa käytetyt merkit on selitetty liitteessä artikkelin lopussa):

(3)
 01 TS: tai sehä, ei viini oo se riissiviina se o viina jo,
 02   nimelt[(t)ään.]
 → LK: [se voi] olla nii riissiviina (--) (joo).

Hakulisen ja Sorjosen (mp.) mukaan *voida*-verbin esimerkin 3 kaltainen käyttö implikoi, ettei LK ole samaa mieltä TS:n kanssa: ”Erimielisyyden voi kohteliaasti tuoda esiin siten, että pukee kahdesta selvästä vaihtoehdosta koostuvan asiain-tilan (joko x on viini tai se on viina) sellaiseksi, jossa kumpaakin vaihtoehtoa pidetään näennäisesti mahdollisena” (ks. myös Lehtinen 1997: 245, jossa oppilaan vastausta arvioivan opettajan *voi hyvinkin olla* -vuoron tulkitaan Hakuliseen ja Sorjoseen nojaten implikoivan erimielisyyttä). Väite on kiinnostava, mutta aika vahva. Katkelmassa ei ole viitettä erimielisyydestä ja puhujan LK vuoro päättyy vahvistavaan dialogipartikkeliin *joo*.

Tarkasteltaessa sellaisia ilmauksia kuin *voi olla* ja *se voi olla* episteemisyydellä voidaan tarkoittaa kahta toisistaan erotettavissa olevaa asiaa. Episteemisyyttä liittyy ensinnäkin modaaliverbin *voida* ja lingvistisen perinteen kautta lauseen ilmaiseman proposition todenperäisyyden arviointiin eli siihen, että propositio on modaaliverbin lausujan näkökulmasta mahdollisesti mutta ei välttämättä todenmukainen. Esimerkiksi Siron (1964) kuvauksessa modaalisen verbin käytössä on kyse ”subjektin tarkoitteen suhtautumisesta siihen, mistä lauseessa on puhe”. Siro nimittää verbiä modaaliseksi siitä syystä, että se on ”samassa tehtävässä kuin eräs tapaluokka eli modus”: lause *Talossa voi olla isäntä* merkitsee samaa kuin *Talossa lienee isäntä* (mts. 91). Tätä modaalisuuden ja episteemisyyden kuvausta voi luonnehtia monologiseksi, sillä se liittyy propositionaaliseen semantiikkaan.

Toisaalta tarkasteltaessa VOI OLLA -konstruktioiden käyttöä vuorovaikutuksessa episteemisyyttä liittyy myös puhujien tietoon tai oletuksiin puheenalaisesta asiasta eli siihen, kuka tietää mitä ja millä perustein. Tällöin episteemisyyttä on selvästi dialoginen ilmiö, sillä puhujan A tieto tai sen puute jostain asiain-tilasta on väistämättä suhteessa jonkun toisen puhujan B vastaavaan tietoon. Vaikka fennistiikassa ja kielitieteessä yleisemminkin on korostunut ensin mainittu monologinen episteemisyyttä, on myös dialoginen episteemisyyttä huomioitu. Esimerkiksi Labov ja Fanshel (1977) ovat erottelleet toisistaan niin kutsutut A-tilanteet (tieto on tuttua puhujalle A, mutta ei keskustelukumppanille B) ja B-tilanteet (tuttua B:lle, ei puhujalle A), jolloin esimerkiksi deklaraatiivuotoinen

lause, kuten *And you never called the police*, tulkitaan B-tilanteessa kysymykseksi. Pomerantz (1980) on puolestaan erottanut toisistaan tyyppin 1 ja tyyppin 2 tunnettavat: tyyppin 1 tunnettava on puhujalle tuttua tietoa ensikäden kokemusten kautta, kun taas tyyppin 2 tunnettavat ovat tunnettuja esimerkiksi toisen puhujan kertoman mukaan. (Ks. Sorjonen 2001: 132.)

Stivers, Mondada ja Steensig (2011) sekä Heritage (2012) ovat kuvanneet keskustelijoiden tietoa puheenalaisesta asiasta episteemisen pääsyn (*epistemic access*) käsitteellä. Episteemiseen pääsyyn liittyvät paitsi se, tuntee keskustelija puheenalaista asiaa, myös tiedon varmuuden aste, lähde ja suoruuus. Silloin kun keskustelutilanteen molemmilla tai kaikilla puhujilla on episteeminen pääsy puheenalaiseen asiaan, toisen tai yhden puhujan tiedot voivat kuitenkin olla jollakin tapaa paremmat. Tällaista tilannetta kuvataan episteemisellä ensijaisuudella (*epistemic primacy*). (Stivers ym. 2011.) Episteeminen ensijaisuus vertautuu myös episteemiseen auktoriteettiin eli siihen, kenellä keskustelijoista on esimerkiksi sosiaalisen roolinsa perusteella ensisijaiset oikeudet arvioida puheenalaista asiaa (Heritage & Raymond 2005). Heritage (2012) kuvaa keskustelijoiden episteemisen pääsyn keskinäistä suhdetta (keskustelijat voivat olla yhtä tietäviä, tai toinen tietää enemmän puheenalaisesta asiasta) episteemisen tilan (*epistemic status*) käsitteellä. Episteeminen tila on yhteisymmärrykseen perustuva ja tietyllä tapaa ”aito” asiointila, mutta keskustelijat voivat toki esiintyä enemmän tai vähemmän tietävinä kuin todella ovat. Heritage (ma.) nimittää tätä episteemiseksi asenteeksi (*epistemic stance*). Jokainen puheenvuoro heijastaa puhujan episteemistä asennetta, joka voi olla yhtenevä keskustelijoiden välisen episteemisen tilan kanssa, mutta ei välttämättä ole.

Episteeminen pääsy ja puheenalaisen asian tunteminen on ilmeisen keskeinen tekijä responsiivisten toimintojen muotoilussa ja siten myös VOI OLLA -konstruktioiden käytössä. Kuten esimerkeistä 1 ja 2 kävi ilmi, puhujat saattavat myöntää edellisen puhujan toteamuksen varauksellisella eli muut vaihtoehdot avoimeksi jättävällä *voi olla* -lausumalla mahdollisesti paikkansapitäväksi silloin, kun eivät tiedä varmaksi jotain asiaa. Puheenalainen asia voi olla epävarmaa tietoa kummallekin keskustelijalle (esimerkin 1 *mä kyl veikkaan sitä että* – – ja esimerkin 2 vaihtoehdokysymys implikoivat, että myös *voi olla* -vastauksen saanut edellinen puhuja oli epävarma) tai vain *voi olla* -vastauksen tuottajalle (näin näyttäisi olevan esimerkissä 3). Sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta jälkimmäisessä tapauksessa *voi olla* -vastauksen tarjoaminen saattaa liittyä keskustelun jatkuvuuden ja keskinäisen ymmärryksen ylläpitämiseen (Sacks 1987 [1973]), jolloin *voi olla* -vastauksessa on kyse myös sellaisen episteemisen asenteen esittämisestä, joka tukee keskustelukumppania ja mahdollistaa vuorovaikutuksen sujuvan jatkumisen.

5 *voi olla* ja *se voi olla*

Rakenteiden *voi olla* ja *se voi olla* muodollisena erona on subjekti *se*. Se viittaa tarkastelemisani responsiivisissa käytöissä tyyppillisesti kokonaiseen edellä esitettyyn proposition tai toimii muodollisen eli ekspletiivisubjektin tavoin, jolloin sille ei löydy kontekstista selvää referenttiä ja korrelaattia. Käytännössä kokonaiseen proposition

tai asiintilaan viittaavan *se*-aineksen ja ekspletiivisubjektin eronteko on vaikeaa. Ekspletiivisubjekti on painoton, mutta painottomuus ei välttämättä ole riittävä kriteeri pitää *se*-ainesta referentiaalisuutensa menettäneenä partikkelina; *se voi olla* -konstruktien *se* on useimmiten painoton, mutta silti on yleensä mahdollista hahmottaa sille väljä viittaus johonkin edellä esitettyyn tai implikoituun asiintilaan. (Ks. Pekkarinen 2011: 171–172; ISK 2004: § 915.) Tarkastelemissani käytöissä *se voi olla* -konstruktien pronomini *se* on siis skemaattinen, millä tarkoitetaan ilmauksen epä-tarkkuutta vastakohtana spesifisyydelle (esim. Langacker 2008: 55–57).

Lähtökohdan konstruktoiden *voi olla* ja *se voi olla* vertailuun tarjoavat Hakulisen ja Sorjosen (2009; Sorjonen & Hakulinen 2009) tutkimukset kannanottoihin vastaamisesta kopulaverbin toiston sisältämällä rakenteilla. Hakulinen ja Sorjonen esittävät, että tällaisessa kontekstissa pelkkä kopulaverbin toisto (esimerkiksi A: *Tää on iha < hintans väärtti* B: *O::n*) esittää ongelmatonta ja varauksetonta samanmielisyyttä aiemman kannanoton kanssa, kun taas subjektialkuinen *se on* (Kampaaja: *Voi mahoto mite o itsepäine hius* Asiakas: *Ne on*) implikoi lausujansa toisesta puhujasta riippumattonta pääsyä arvioitavaan asiintilaan ja aiempaa asennetta sitä kohtaan (Hakulinen & Sorjonen 2009: 132; Sorjonen & Hakulinen 2009: 290). Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat konstruktit eivät ole toistorakenteita, kuten Hakulisen ja Sorjosen tutkimuksissa, vaan VOI OLLA -konstruktit esittävät arvion kontekstissa aiemmin esitetyn proposition paikkansapitävyydestä. Tästä syystä tarkastelemani konstruktit poikkeavat mahdollisesti jossain määrin siitä, mitä Hakulinen ja Sorjonen ovat esittäneet.

Aloitin käsittelyn modaaliverbin *voida* ja infinitiivin *olla* yhteenliittymästä *voi olla*. Sitä käytetään tyyppillisesti sellaisessa sekventiaalisessa asemassa, jossa edeltävä konteksti on kutsunut puhujaa esittämään oman arvionsa puheenalaisesta asiasta. Useimmiten *voi olla* ei muodosta puheenvuoroa yksin, vaan vuoroon liittyy esimerkiksi dialogi-partikkeli *joo* tai *niin* tai epävarmuutta ilmaiseva lausuma, kuten *mä en muista* tai *mä en oo ihan varma* (ks. esim. 2: *voi olla... en oo varma kyl*). Tällaiset epävarmuutta osoittavat lisäykset osoittavat yhden kaikkien VOI OLLA -konstruktien keskeisen merkityksen eli sen, että puhuja ilmaisee niillä käsityksensä jostain sellaisesta asiasta, jota ei pidä täysin selvänä ja johon siis liittyy avoimuus. Tietty avoimuus ja epävarmuus on osa jokaista VOI OLLA -konstruktiota, ja tämä merkityspiirre voidaan tuoda eksplisiittisesti esiin liittämällä sen yhteyteen esimerkiksi sellainen lausuma kuin *mä en oo ihan varma*.

Esimerkissä 4 on kyse viiden vanhan miehen kahvipöytäkeskustelusta, jossa muistellaan sota-aikojä. Siinä konstrukti *voi olla* vastaa väitteeseen, joka koskee kummallekin keskustelijalle periaatteessa tuttua mutta heikosti muistettua asiintilaa. Tietoa yritetäänkin rakentaa yhdessä muistellen. Tällaisessa tilanteessa kummallakin keskustelijalla on episteeminen pääsy puheenaiheeseen, mutta kun keskustelussa saavutetaan piste, jossa muistikuvat poikkeavat toisistaan, käydään neuvottelua siitä, kummalla on ensisijaisempaa tietoa asiasta.

(4) Hevonen (Sg 157a).

01 Sauli: °.mthh° ööh sielthä lähti hevone vai kaksi siit
02 siskosii #eeee# ta°lost°. ((osoittaa etusormella Maunoa))

- 03 (0.8)
 04 Mauno: °Äää ss-°
 05 Sauli: Ma[tkaa.=
 06 Mauno: [ka-
 07 Mauno: =No ↓mie en tiiä >vissii se hevone< läks?,=
 → Sauli: =Kyl sielt vissiin [kaks] hevosta läh°ti°.=
 09 Mauno: [No?]
 → Mauno: =↑No voi [olla.
 11 (Pertti): [°Mm°,
 12 (0.3)
 → Mauno: Voi ol[la.]
 14 Sauli: [Ku]kas sit ajo: ajo,
 15 (0.2)
 16 Sauli: °t:ois[ta°.
 17 Mauno: [No mie en oo?
 18 Sauli: Joo,=
 19 Mauno: =mie en oo niitä juttui kyselt [enk jä jute°lt° niitä

Saulin väite riveillä 1–2 sisältää liitepartikkelin *-han*, jolla voi tässä käyttöyhteydessä nähdä kuulijaan vetoavan merkityksen (esim. Penttilä 1963: 120) siten, että se merkitsee tiedon tutuksi puhujalle ja mahdollisesti kuulijallekin (ISK 2004: § 830; Forsberg 2006: 85–87). Väitteen sisältämä propositio esitetään siis tunnetusti paikkansapitävänä, ja tällä tavoin puhuja asemoi itsensä positioon, jossa hänellä on episteeminen pääsy puheenalaiseen asiaan. Lausudessa väitettään Sauli kuitenkin osoittaa Maunoa ojentaen näin seuraavan puheenvuoron hänelle ja hakien vahvistusta väitteelleen (huomaa myös rivin 1 konjunktio *vai*, jonka avulla puhuja esittää epävarmuutta lähteneiden hevosten lukumäärästä: *hevone vai kaksi*). Saulin ele siis asemoi Maunon puheenaikkeen episteemiseksi auktoriteetiksi ja kutsuu tätä esittämään oman näkemyksensä asiasta.

Maunon vahvistus rivien 1–2 väitteelle ei ole yksiselitteinen ja välitön. Väitettä seuraava erimielisyyttä ilmaiseville vuoroille tyypillisiä piirteitä eli 0,8 sekunnin tauko rivillä 3 ja epärointiäänne °Äää ss-° rivillä 4 (Tainio 1998: 96–100). Rivillä 7 Maunon vuoro alkaa ilmauksella *No mie en tiiä*, joka ei ole varsinainen vastaus Saulin väitteeseen vaan vastauksen etiäinen, joka vähentää Maunon myöhemmin vuorossaan esittämän väitteen varmuutta (ks. Keevallik 2011: 187–188 viron *mai tea* -ilmauksen samankaltaisesta käytöstä). Epävarmuutta ilmaisee myös adverbii *vissii* (PS s. v. *vissiin* merkitys 2 'varmaankin', 'arvatenkin', 'kai'). Koska Sauli on esittänyt väitteen aihepiiristä, jonka episteemiseksi auktoriteetiksi hän on asemoinut Maunon, Maunon epävarman vastauksen voi nähdä uhkaavan Saulin väitteen uskottavuutta. Rivillä 8 Sauli käykin vakuuttelemaan partikkelin *kyl* (Hakulinen 2001a: 187–190) ja adverbii *vissiin* avulla, että hevosia oli kaksi (vrt. PS s. v. *vissiin* merkitys 1 'varmasti', 'vissisti', joka tässä lauseessa aktivoituu partikkelin *kyl* vaikutuksesta).

Saulin vakuuttelun jälkeen Mauno rivillä 10 muuttaa asennoitumistaan, jonka merkinä on partikkeli *no* (ks. Raevaara 1989), ja myöntää nyt Saulin väitteen mahdollisesti paikkansapitäväksi *voi olla* -konstrukilla. Konstruktiin käyttö liittyy sellaisen

episteemisen asenteen ottamiseen, joka tukee vuorovaikutuksen jatkumista. Mauno ei enää esitä eksplisiittistä epäilyä Saulin näkemystä kohtaan vaan myöntää sen mahdolliseksi, jotta keskustelu voi edetä. Mauno lausuu *voi olla* -myönnön kahteen kertaan (r. 10 ja 13), minkä yhdessä *no*-partikkelin kanssa katson lisäävän toimintojen myönnättävää eli toisen puhujan näkökulmaan sopeutuvaa merkitystä. Riittävän vahvistuksen saatuaan Sauli esittää välittömästi, osin päällekkäin Maunon toistaman myönnön kanssa kysymysasanalla *kukas* alkavan kysymyksen (r. 14), joka siirtää keskustelun saavutetun riittävän samanmielisyyden pohjalta seuraavaan muistelun osaan. Merkkinä saavutetusta yhteisymmärryksestä ja sen pohjalta jatkamisesta on partikkeli *sit* (ks. ISK 2004: § 825). Saulin vuoro riveillä 1–2 onkin mahdollista hahmottaa kysymystä edeltäväksi laajentumaksi (ks. tarkemmin Schegloff 2007: 28–57) eli väitteeksi, joka hakee vahvistusta Saulin todeksi olettamalle asiointilalle ja valmistaa tilan tulossa olevalle kysymykselle. Tällainen hahmotus selventää esimerkin 4 *voi olla* -konstruktioiden tekemää työtä eli sellaisen episteemisen asenteen ilmaisemista, joka edistää vuorovaikutuksen sujuvaa jatkumista.

Esimerkissä 4 *voi olla* -konstruktia käytetään vastauksena väitteeseen, joka on merkitty tutuksi tiedoksi liitepartikkelilla *-hAn*. Väitteen esittäjän osoittava ele tosin implikoi vahvistuksen hakemista keskustelukumppanilta ja siis ainakin pientä epävarmuutta. Aineistoni *VOI OLLA* -konstruktit ovatkin useimmiten vastauksia epävarmoina esitettyihin toteamuksiin. Toteamuksen epävarmuus voidaan ilmaista esimerkiksi modaalisella partikkelilla (*varmaan, ehkä*) tai esittämällä väite kuulopuheena, ja epävarmuus saattaa johtua esimerkiksi heikosta muistikuvasta tai siitä, että puheenaiheena on jonkin tulevaisuuden tapahtuman käsittely. Epävarmaan esitykseen liittyy se, että toteamukseen vastaavan *voi olla* -konstruktin lausuja on monissa aineistoni tapauksissa episteemisen auktoriteetin asemassa. Näin ollen epävarman toteamuksen esittäjä ikään kuin tarjoaa näkemyksensä episteemisen auktoriteetin arvioitavaksi ja vahvistettavaksi, kuten esimerkiksi 4. Toisaalta episteeminen auktoriteettiasema saattaa ilmetä siitä, että *voi olla* -konstruktin lausuja on aloittanut topiikin, jota mahdolliseksi myönnetty epävarma väite koskee. Topiikin aloittaminen esimerkiksi väitteellä tai kannanotolla implikoi puheenalaisen asian tuntemista ja siis episteemistä pääsyä (ks. Heritage 2002: 200 kannanoton ja Stivers 2005: 133 väitteen esittämisen implikoidusta episteemisestä ensisijaisuudesta), kun taas vastaanottajan asemaan liittyy oletus puheenaiheen jonkinlaisesta tunnistettavuudesta ja mahdollisuudesta seurata sen etenemistä.

Esimerkki 4 havainnollistaa *voi olla* -konstruktin sellaista käyttöä, jossa se välittää vuorovaikutustilanteen kannalta riittävän ja linjaan asettuvan hyväksynnän. Tämä johtuu siitä, että *voi olla* -konstruktilla vastaa vuoroon, jota käytetään välineenä pohjustaa tiettyä puheenaihetta (eli kysymystä hevosen kuljettajasta). Seuraavassa esimerkissä 5 havainnollistuu käyttö, jossa *voi olla* myös asettuu toiminnalliseen linjaan paikallisella puhetoimintojen tasolla eli vastaa väitelauseeseen hyväksymällä sen mahdollisesti paikkansapitäväksi. Laajemman toimintalinjan eli väitelauseen aloittaman suunnittelujakson kannalta se ei kuitenkaan edistä toiminnan jatkumista vaan pikemminkin ohjaa sitä kohti päätöstään ja erottaa näin puhujien toiminnalliset linjat toisistaan. Esimerkki havainnollistaakin sitä, ettei *voi olla* -konstruktin linjaan asettuva tai

linjasta poikkeava funktio ole itsestään selvä, vaan selviää vasta kulloisessakin vuorovaikutustilanteesta. Tulkinta riippuu esimerkiksi siitä, millaiseen vuoroon *voi olla* -konstrukti vastaa: sellaiseen, joka pyrkii avaamaan tai jatkamaan keskustelua jostakin aihepiiristä, vai sellaiseen, joka on pikemminkin väline siirtyä hieman meneillään olevasta puheenaiheesta poikkeavaan aiheeseen. Tämä heijastelee sitä VOI OLLA -konstrukteihin yleisemminkin liittyvää piirrettä, että puhujat eivät niiden avulla selvästi asetu toiminnalliseen linjaan tai poikkeaa siitä, vaan pikemminkin välttävät ottamasta kantaa tähän dikotomiaan.

Esimerkki 5 on tilanteesta, jossa *voi olla* -konstruktin lausuja on selvästi puheenaiheen episteeminen auktoriteetti. Puhe koskee seurakunnan tulevaan tilaisuuteen liittyvän kahvion ylläpitoa, ja Ella on kahvion toiminnasta vastaava henkilö ja seurakunnan papin vaimo. Hän on soittanut Irmalle ja pyytänyt tätä avustamaan kahvion hoitamisessa ("kaateleen ja tiskille"). Ella kahvion vastuuhenkilönä on selvästi asemassa, jossa voi esittää arvioita ja väittämiä kahviosta ja sen hoitamisesta. Katkelman alussa Irma esittää arvionsa teen kulumisesta ja kutsuu täten Ellan esittämään oman arvionsa samasta asiasta. Ella hyväksyy arvion mahdollisesti paikkansapitäväksi *voi olla* -konstrukilla (r. 3 ja 7). Arvioinnissa ja sen hyväksynnässä ei ole kyse episteemisestä ensisijaisuudesta siinä mielessä, että toinen puhuja olisi toista paremmin perillä puheenalaisesta asiasta, vaan siitä, kenellä on parempi asema arvioida tulevaisuutta. Tähän asemaan liittyvät muun muassa aiemmat kokemukset vastaavien tilaisuuksien järjestämisestä, tieto vieraiden määrästä ja siitä, juovatko nämä mielellään teetä.

(5) Kahvinkaatoon (Sg 142b03).

→ Irma: [ja tota:: (0.2) teetä ehkä voi mennä
→ en#emmänki#.
→ Ella: **voi olla**. [=joo,]
04 Irma: [kun on] ilta.
→ Ella: ↑mm-m.
06 (.)
→ Ella: **voi olla**. .hhhh ↑shim:mone.
08 (0.4)
09 Irma: joo.=
10 Ella: =no ↑erinomaise[n,
11 Irma: [mut tota:, (-)=
12 Ella: =°hyvä°.
13 (.)
14 Irma: #ö# (0.2) kyllä meidän täytyy kuitenkin sopia
15 et kuka keittää kahvit siällä ja,
16 (0.2)
17 Ella: .mthh, no j[uu<.

Irman vuoro riveillä 1–2 on lausumapartikkelin *ja* avulla rakennettu syntaktisesti jatkoksi aiemmalle keskustelulle kahvitilaisuuden luonteesta, ja partikkeli *tota::* imp-

likoi meneillään olevan toiminnan avoimuutta ja prosessointia (Etelämäki & Jaakola 2009). Vuoron voi nähdä siis osallistuvan yhteiseen toimintaan eli suunnitteluun. Väitelause riveillä 1–2 sisältää partikkelin *ehkä* ja modaaliverbin *voida*, joiden vaikutuksesta väite ei ole varma vaan arveleva, ja juuri arvelu luo odotuksen kannan ottamisesta: saman- tai erimielisyyden osoituksesta. Ella myöntää arvion mahdollisesti paikkansapitäväksi verbiketjulla *voi olla*, joka sisältää rivien 1–2 väitelauseen modaaliverbin *voida*, mutta muuttaa infinitiivin *mennä* toiseksi. Muutos aiheuttaa sen, että myöntö ei suoraan toista ja siten vahvista toisen puhujan arviota teen kulumisesta (kuten *voi mennä* tekisi), vaan pikemminkin arvioi toisen puhujan esittämän väitelauseen uskottavuutta ('mahdollisesti on niin, että teetä menee enemmänkin'). *voi olla* on siis selvemmin kokonaiseen proposition kohdistuva ja episteeminen kuin mahdollinen *voi mennä* olisi.

Irman riveillä 1–2 esittämä väitelause kuitenkin paitsi arvioi teen kulumista, tekee myös aloitteen arvioida ja suunnitella kahvittelutilaisuutta. Ellan *voi olla* -konstrukti ja vuoronloppuinen dialogipartikkeli *joo* hyväksyvät arvion mahdolliseksi, mutta eivät jatka tai lähde mukaan tilaisuuden suunnitteluun. Ne pikemminkin ohjaavat topiikkia kohti päätöstä (ks. tarkemmin Hakulinen 2001b: 5–6; Hakulinen & Sorjonen 2009: 144–148). Tässä mielessä Ellan vuoro rivillä 3 ei asetu laajempaan toiminnalliseen linjaan Irman rivien 1–2 vuoron kanssa. Rivillä 4 Irma esittää perustelun väitteelleen ja tekee relevantiksi uuden vastauksen Ellalta, mutta Ellan vuorot riveillä 5 ja 7 eivät edelleenkaan lähde elaboroimaan kahvittelutilaisuuden luonnetta: päinvastoin rivin 7 *voi olla* -konstrukti seuraava dialogipartikkeli $\uparrow$ *shim:mone* tarjoaa topiikkia yhteenvetävän kannanoton, joka selvästi implikoi topiikin päätöstä. Rivillä 10 Ella onkin jo siirtymässä seuraavaan aiheeseen evaluaation kautta, mutta Irma ei ole tähän vielä valmis. Hän jatkaa riveillä 1–2 aloittamaansa kahvittelutilaisuuden suunnittelua (ainakin kriittisiltä osiltaan, kuten kahvinkeittäjän päättämisellä) riviltä 11 alkavalla vuorollaan, jonka alkuasemainen kontrastiivinen konjunktio *mut* osoittaa, että Irman ja Ellan toiminnan linjat poikkeavat toisistaan.

Esimerkki 4 havainnollistaa tilannetta, jossa kummallakin keskustelijalla on omaa mutta epävarmaa tietoa puheenalaisesta asiasta, kun taas esimerkissä 5 kummallakaan ei voi olla suoraa tietoa (koska puhe on tulevaisuuden tapahtumien arvioinnista). Kummassakin tapauksessa *voi olla* -konstrukti edeltäneen vuoron esittäjä välttää asetumasta väitteen esittämisen implikoimaan episteemiseen auktoriteettiasemaan: esimerkissä 4 tämän tekee osoittava ele ja vahvistuksen hakeminen toiselta puhujalta, esimerkissä 5 väitteen muotoilu mahdollisesti toteutuvaksi modaali-ilmauksen *voi mennä* ja partikkelin *ehkä* avulla (ks. Heritage & Raymond 2005: 19–21 englannin keinoista heikentää kannanoton implikoimaa episteemistä auktoriteettiasemaa liitekysymyksen ja evidentialien avulla). Esitän vielä yhden keinon, jolla puhujat voivat välttää episteemisen ensisijaisuuden implikoimisen. Esimerkissä 6 *voi olla* -konstrukti vastaa nimen Marko vaihtoehtokysymykseen, joka ehdottaa mahdollista selitystä kotekstissa kuvattuun ongelmaan. Muotoilemalla vuoronsa kysymykseksi Marko väistää väitteen esittämisen luoman implikaation eli sen, että hänellä olisi ensisijaista tietoa puheaiheesta, ja jättää mahdolliseksi esimerkiksi sen, että toiset olisivat jo miettineet hänen ehdottamaansa syyt ongelmaan ja sulkeneet sen pois mahdollisuuksien joukosta.

Kysymysmuotoisella lauseella Marko siis tuo esiin episteemisen tilan, jossa hän ei tiedä ongelmasta yhtä paljon kuin puhelumppanit, tai vähintäänkin ottaa tällaisen episteemisen asenteen. Nimimerkki mustikkasoppa on nimimerkin rolle puoliso.

(6) Kommunikaattori (chat).

```

01 09:14 <@rolle>          Apua
02 09:14 <@rolle>          Mun kommun ylänapit ei toimi
    ((6 riviä mustikkasopan kommentteja poistettu))
09 09:16 <@mustikkasoppa>rolle: Btw oon aiemmin huomannut ton
10                                toimimattomuuden.
11 09:16 <@mustikkasoppa>sun luurissa.
12 09:17 <@mustikkasoppa>ihmettelin ku ei tapahu mitään ku painoin
13                                My own tms nappia ja kokeilin muita niin eip
14                                toimi ei.
→ 09:17 <+Marko>          onko siinä joku lukitus tjs?
→ 09:18 <@mustikkasoppa>Voi ollaki.
17 09:18 <@mustikkasoppa>Mut vaikee sanoo ku en oo törmänny
18                                moiseen aiemmin.

```

Esimerkin 6 riveillä 1–2 nimimerkki rolle tuo puhelimensa näppäimistön ongelman esiin avunpyyntönä, mikä osoittaa, ettei hän tiedä, mistä ongelma johtuu. Rivillä 15 nimimerkki Marko ehdottaa kysymysmuotoisella lauseella mahdollista selitystä ongelmaan. Lauseen muoto ja akronyymi *tjs* ('tai jotain sellaista') osoittavat, ettei Markolla ole varmaa tietoa ongelman syystä. Selitysehdotus projisoi ennen ehdotusta äänessä olleelta nimimerkki mustikkasopalta vastauksen, joka arvioi Markon selitystä. Mustikkasopan vastaus (r. 16) osoittaa, ettei hänkään tiedä varmaa syytä ongelmaan mutta pitää Markon ehdotusta mahdollisena selityksenä. Mustikkasopan käyttämä konstrukti *Voi ollaki* poikkeaa esimerkkien 4 ja 5 *voi olla* -lausumista siten, että *-kinliitepartikkelillinen Voi ollaki* toistaa nimimerkin Marko kysymysmuotoisen ehdotuksen sisältämän verbin *onko*. Siinä missä yksinkertainen verbin toisto *on* implikoisi, että vastaus tarjoaa kysyjälle uutta tietoa (Sorjonen 2001: 37), *Voi ollaki* käsittelee kysymystä pikemminkin ehdotuksena. Samalla se implikoi, että nimimerkki mustikkasoppa tuntee puheenalaisen asian niin, että hän voi esittää arvion Markon väitteen paikkansapitävyydestä. Vastauksen A-infinitiiviin *olla* liittyvän liitepartikkelin *-ki* voi nähdä merkiksi *olla*-verbin toistosta ja siitä, ettei mustikkasoppa mahdollisesti ollut aiemmin ajatellut asiaa näin. Toisaalta se vahvistaa lausuman myönnyttelevää sävyä (ks. Niemi 2010: 212; ISK 2004: § 830) ja enteilee konjuktiolla *mutta*-alkavaa lausetta. Riveillä 17–18 nimimerkki mustikkasoppa tuottaakin *mut*-alkuisen lauseen, joka eksplikoi episteemisen epävarmuuden.

Esimerkeissä 4–6 havainnollistetussa *voi olla* -konstruktiivien responsiivisessa käytössä konstruktiivien esittäjä on siis kutsuttu esittämään arvionsa puheenalaisesta asiasta ja hänellä on episteeminen pääsy puheenaiheeseen (esimerkissä 4 Maunon muistikuvat sota-ajoista, esimerkissä 5 Ellan emännöimä kahvio ja esimerkissä 6 mustikka-

sopan puolison kännykkä, jonka ongelman hän on itsekin huomannut). Täten hän voi arvioida puheenalaista asiaa ja siihen liittyviä asiainhaaroja omien kokemustensa tai tietojensa kautta; *voi olla* -ilmauksen lausuja voi olla jopa puheenaiheen episteeminen auktoriteetti. Käyttämällä *voi olla* -konstruktia puhuja hyväksyy edeltävän puhujan toteamuksen tai vaihtoehtokysymyksen sisältämän ehdotuksen mahdollisesti paikkansapitäväenä ja implikoi, että hänellä on (vähintään) yhtäläinen episteeminen pääsy arvioimaan puheenalaista asiaa kuin toisellakin puhujalla.

Samaan tapaan kuin *voi olla* myös *se voi olla* hyväksyy puhekumppanin tekemän toteamuksen mahdollisesti paikkansapitäväksi. Näiden lausumien ilmiänsuon erona on pronominisubjekti *se*, jonka vaikutuksesta *se voi olla* on syntaktisesti itsenäisempi lause kuin subjektiton *voi olla*. Rakenteen *se voi olla* aloittava pronomini *se* on tyypillisesti skemaattinen eli viittaukseltaan epäspesifi tai viittaa kokonaiseen asiaintilaan. Jatkossa esittämäni näkemykset *se voi olla* -konstruktista perustuvat juuri käyttöön, jossa pronominilla *se* ei ole spesifiä, vaivattomasti rajattavissa olevaa referenttiä.

Verrattuna *voi olla* -lausumiin *se voi olla* -lausumien syntaktisesti itsenäisemmän aseman voi nähdä heijastuvan vuorovaikutukseen. Ensinnäkin *se voi olla* -lausumia käytetään usein sellaisessa sekventiaalisessa asemassa, jossa edellinen vuoro ei ole yksiselitteisesti projisoinut arvion esittämistä vaan arvion esittäminen on *se voi olla* -ilmauksen käyttäjän oma aloite (vrt. *voi olla* -konstruktien käyttöön esimerkeissä 4–6). Näin ollen *voi olla* ja *se voi olla* -lausumien voi nähdä indeksoivan erilaista osallistujaroolia (ks. Seppänen 1998): *voi olla* -ilmauksen lausuja on puhetilanteen jäsenen, joka osallistuu kutsuttuna topiikin rakentamiseen, kun taas *se voi olla* -ilmauksen käyttäjä lähinnä kommentoi toisten rakentamaa kerrontaa. Toiseksi, siinä missä *voi olla* implikoi yhteneväistä episteemistä pääsyä puheenalaiseen asiaan, *se voi olla* implikoi usein, että puhujan episteeminen pääsy puheenalaiseen asiaan on tavalla tai toisella heikompi kuin puhekumppanin. Havainnollistan *se voi olla* -konstruktien käyttöä esimerkeillä 7, 8 ja 9. Esimerkissä 7 nimimerkki rolle kertoo ostamastaan sovittimesta, jolla voi yhdistää tietokoneensa televisionäyttöön, ja selostaa sitten kokemuksiaan sen käytöstä.

(7) Konvertteri (chat).

01 21:15 <@rolle> En saanu kyllä muutettua tota virkistystaajuutta
02 60hz ylöspäin
03 21:16 <@rolle> Ja toimii ainoastaan tuo yks reso.
04 21:16 <+Marko> jooh
→ 21:16 <@rolle> Mut veikkaan että johtuu tosta vanhasta
→ telkkuruudusta.
→ 21:16 <+Marko> **se voi olla**
08 21:16 <@rolle> Ja size täytyy olla tossa kakkosella, eli kaapii
09 muutaman sentin reunoista pois, jos se on ykkösellä
10 niin näkyy koko työpöytä mutta siinä on semmosia
11 raitoja.
12 21:17 <@rolle> Tuntuu et tuokin johtuu tosta vanhasta näytöstä.

13 21:17 <+Marko> :D
14 21:17 <@rolle> Mut size2 näyttää täydelliseltä.

Edellä esitetystä katkelmasta äänessä on eritoten nimimerkki *rolle*, ja hänen kertomuksensa konvertterin hankinnasta saa ainoastaan minimaalisia *responseja* (katkelmasta vain yksi rivillä 4). Riveillä 5–6 esitetty olettaamus konvertterin käytön ongelmistä ja sen syistä on sellainen, johon ulkopuolisen on vaikea ottaa kantaa, sillä kyseessä ovat rollen henkilökohtaiseen elämään liittyvät tekniset välineet: vanha televisio, tietokone ja vasta ostettu konvertteri. Näiden keskinäinen yhdistäminen on kohtuullisen ainutlaatuinen operaatio, jonka onnistumista ulkopuolisen on vaikea arvioida. Niinpä nimimerkin *rolle* vuoroon riveillä 5–6 voisi nähdäkseni vastata uuden tiedon vastaanottoa implikoivalla partikkelilla, kuten *aha*. Rivillä 7 nimimerkki Marko kuitenkin esittää arvionsa rollen veikkauksesta. Hänen käyttämänsä konstrukti *se voi olla* (r. 7) on sellainen, joka ei aseta myöntäjää yhdenvertaiseen asemaan arvioida puheenalasta asiaa vaan päinvastoin implikoi, että puhuja ei voi arvioida sitä luotettavasti, sillä häneltä puuttuu episteeminen pääsy yhdistettävien laitteiden erityislaatuun, kuten mainittuun televisionäytön vanhuuteen ja sen mahdollisesti aiheuttamiin ongelmiin. Myönnön jälkeen nimimerkki *rolle* jatkaa selostustaan syntaktisesti katkeamattomaan tapaan (konjunktio *ja* rivin 8 alussa) kertoen lisää yksityiskohtaisia asetuksia, joilla tietokoneen ja television yhdistäminen konvertterin avulla parhaiten onnistuu. Nimimerkki *rolle* on siis esimerkissä 7 kertojan roolissa, kun taas Marko on kertomuksen sisältöön suhteutettuna ulkopuolinen vastaanottaja.

Esimerkissä 8 *se voi olla* -konstruktin käyttäjä *eksplikoi* oman tietämättömyytensä ja kykynsä arvioida puheenalasta asiaa. Katkelmassa Kansaneläkelaitoksen asiakas on kysynyt, väheneekö hänen saamansa asumistuen määrä, kun hänen vailla omia tuloja oleva poikansa on muuttanut asumaan hänen luokseen.

(8) Asumistuki (T 129).

01 Virk: niin tää ähhhh tää hh [nuori poika.]
02 As: [(Ihan) joo](-)
→ Virk: joo en ossaa sanook kyllä et mitenkä se et jos te ootte
→   sen sillon tammikuus tänne ilmottanun nii kyl se ov
→   varmaan sitte tutkittus sillon.
06   (1.0)
07 Virk: et [jos,]
→ As: [nii] **se voi** ↑**ol:la**. =[en] tierä.
09 Virk: [nii,]
10 Virk: et täs[sä ei,]
11 As: [em mä] ilmottanut t_ännem mutta t_älonkirjoihin.
12 Virk: joo.

Virkailijan vastaus (r. 3–5) asiakkaan kysymykseen ei selvästi projisoi arviota asiakkaalta. Kun asiakas ei rivin 6 tauon aikana vastaanota virkailijan vuoroa edes uutena

tietona, virkailija ehtii aloittaa jatkoselityksen (r. 7), mutta tässä vaiheessa asiakas esittää arvionsa virkailijan vastauksen paikkansapitävyydestä. Rivin 8 vuoronalkuinen, päällekkäispuhuntana tuotettu partikkeli *ni* implikoi, että puhuja ymmärtää puhekumppaninsa näkökulman ja sen logiikan (Sorjonen 2001: 133). Samassa prosodisessa yksikössä sen kanssa tuotettu *se voi ↑ol:la* ja sitä seuraava lause *en tierä* puolestaan osoittavat, että asiakas ei kuitenkaan voi omasta asemastaan luotettavasti arvioida, onko asia niin kuin virkailija kertoo sen olevan. Hänellä ei ole episteemistä pääsyä virkailijan selostamaan asiointilaan. Virkailijan riveillä 3–5 esittämässä vuorossa keskeisessä asemassa on passiivimuotoinen predikaatti *on tutkittu*, jolla hän viittaa Kelan toisten virkailijoiden tekemiin selvityksiin. Nämä oletettavasti (r. 4–5 partikkelit *kyl* ja *varmaan*) tehdyt selvitykset ja niiden tekijät ovat tavallisen asiakkaan tavoittamattomissa. Asiakas kuitenkin hyväksyy esitetyn toteamuksen mahdollisesti paikkansapitäväksi.

Esimerkin 8 tapaan myös esimerkissä 1 *se voi olla* -konstruktiin liittyi eksplisiittinen tietämättömyyden ilmaus (*emt*). Esimerkissä 2 sen sijaan *voi olla* -konstruktiin liittyi tiedon luotettavuutta vähentävä lausuma *en oo varma kyl. se voi olla* -konstrukteihin liittyi aineistoni mukaan juuri tietämättömyyden (esim. 1 ja 8) ja *voi olla* -konstrukteihin taas pikemminkin epävarmuuden ilmaus (esim. 2). Näiden konstrukteihin liittyvien lausumien perusteella voisi päätellä, että *voi olla* -konstruktiin lausuja pitää edellisen puhujan toteamusta omien kokemustensa ja tietojensa perusteella mahdollisena, kun taas *se voi olla* -konstruktiin lausuja on toisen puhujan tietojen varassa. Tämä puolestaan mahdollistaa sen, että puhujat voivat *se voi olla* -konstrukteilla ottaa sellaisen episteemisen asenteen, joka hyväksyy keskustelukumppanin näkemyksen mahdolliseksi mutta jättää vastuun myönnetyn lausuman paikkansapitävyydestä tämän harteille.

se voi olla -konstruktioiden responsiivisessa käytössä on siis usein kyse siitä, että keskustelijat eivät ole samanveroisessa asemassa puheenaiheen tai siihen liittyvien yksityiskohtien arvioinnin kannalta. Esimerkeissä 7–8 *se voi olla* -puhujan puhekumppani ei ollutkaan luonut odotusta arvion esittämisestä. *se voi olla* -konstrukteja voidaan kuitenkin käyttää myös sekventiaalisessa kontekstissa, jossa arvion esitys on projisoitu. Tällöin konstruktiin käytössä ei välttämättä ole kyse episteemisen pääsyn puutteesta vaan pikemminkin siitä, että puhuja implikoi oman näkökulmansa puheenalaiseen asiaan poikkeavan edellisen puhujan näkökulmasta. Tällainen käyttö on erimielisyyttä enteilevä.

Seuraavassa esimerkissä 9 on nähdäkseni kyse siitä, että *se voi olla* -konstruktiin lausuja ei tahdo arvioida puheenalaista asiaa samalla tavalla kuin puhekumppaninsa, joskin myös keskustelijoiden episteemisessä pääsyyssä puheenalaiseen asiaan voi olla eroja. Kyse on keskustelusta, joka koskee *se voi olla* -konstruktiin lausujan eli Peten puhelimensa vastaajaan äänittämää viestiä, jonka Mika arvioi kuulostavan siltä, kuin se olisi luettu suoraan paperista. Kummallakin puhujalla on episteeminen pääsy puheenalaiseen asiaan eli viestiin: Mika on kuullut vastaajan viestin, Pete on tehnyt sen. Heidän pääsyyssä puheenalaiseen asiaan voivat kuitenkin erota siten, että Pete ei ole välttämättä itse kuullut viestiä eikä hänellä siis välttämättä ole suoraa pääsyä siihen, miltä se kuulostaa.

(9) Vastaaja (Sg 121).

01 Mika: mie nauroi yks päivä ((osoittaa Peteä)) ku
 → mie so:itin siulle se meni vastaajaan ni, fkuulosti
 → se siu viesti ihan silt ni(h)inku s(h)ie o(h)isit
 → luk(h)enu pape[reilta sen niinku
 05 Pete: [he (.) he he,
 06 Mika: siihenf [heh @↑Pete terve,@] he he
 07 Piia: [he heh,]
 08 Piia: (Pe[te ter-,])
 09 Pete: [he heh] [.hh]
 10 Mika: [.hh] <@jätä v_iesti niin ↑otan
 11 yhteyttä> heti miten.@
 12 Pete: heh he [he he,]
 13 Piia: [heh]
 14 Mika: [.hh] >ja sit< @↑pii:p,@ heh heh
 15 (heilui) vähä aikaa s- heh [hhe he he .hh
 → Pete: [°nii-i. (.) se
 → voi ol[la,°
 18 Mika: [e:i mut siis [iha,
 → Pete: [kyl mä se omast pääst keksin sen,
 20 Mika: hy- hyv(h)ä viesti se on ei siin mitää mut
 21 se vaa, niinku säväytti eka et @voi@, heh
 22 Pete: [joo e:i v- viitti liia monimutkasii vi- viestei,

Mikan kannanoton (r. 2–4) ja sitä seuraavan viestin referoinnin (r. 6, 10–11, 14) voi nähdä kiusoittelevan tai kritisoivan Peteä, joten kannanotto projisoi arvion tai kommentin Peteltä (ks. Stivers & Rossano 2010: 9–17). Petellä on ainakin kaksi tapaa reagoida implikoituun arvosteluun: hän voi suhtautua siihen huumorilla tai käydä puolustelemaan vastaajansa viestiä. Pete valitsee molemmat. Rivien 9 ja 12 naurun jälkeen hänen vastauksensa riveillä 16–17 koostuu kahdesta vaimealla äänellä lausutusta prosodisesta yksiköstä, kaksihuippuisesta partikkelista *nii-i* ja konstruktista *se voi olla*. Kahdesta tai useammasta prosodisesta yksiköstä koostuvan vuoron aloittava, oman prosodisen yksikkönsä muodostava dialogipartikkeli *nii* on heikohko samanmielisyyden osoitus, jota seuraava tai seuraavat lausumat tarkentavat linjaan asettumisen laatua tai esittävät eriävän mielipiteen (ks. Sorjonen 2001: 168, 181–191). Sorjosen (mts. 190) mukaan *nii* voi implikoida puhekumppanin mielipiteen jostakin asiasta esimerkiksi ainoastaan yhdeksi mahdolliseksi tavaksi asennoitua puheenalaisen asiaan. Tässä esimerkissä tällainen tulkinta on luonteva ja saa eksplikointinsa partikkelia *nii* seuraavassa konstruktissa *se voi olla*, joka esittää Mikan vaikutelman mahdolliseksi. Samalla se kuitenkin implikoi, että Peten näkökulma asiaan poikkeaa Mikan näkökulmasta. Riviltä 19 alkaen Pete kiistääkin Mikan esittämän kannanoton. Näin ollen konstruktilla *se voi olla* esitetty myöntö esittää nimenomaan yhden mahdollisen tavan suhtautua viestiin, mutta tämä tapa on sellainen, johon myöntäjä ei itse samastu.

Esimerkissä 9 on myös huomattava, että rivillä 18, heti myönnön °*nii-i*. (.) *se voi olla*,° jälkeen tai osittain sen kanssa päällekkäin, Mika on ehtinyt aloittaa rivien 2–4 kannanottonsa mahdollisen moittivan tai arvostelevan implikaation perumisen. Hän on siis mahdollisesti ehtinyt tulkita, että Pete ei jaa hänen mielipidettään, ennen kuin tämä vielä varsinaisesti kiisti Mikan vaikutelman. Tämä tulkinta on syntynyt vaimeasti lausutusta vuorosta °*nii-i*. (.) *se voi olla*,°. Rakenteiden *voi olla* ja *se voi olla* toteutumien prosodisesta asusta voi todeta yleisesti, että aineistoni *voi olla* -konstrukteista suurin osa on lausuttu samalla tai hivenen kovemmalla äänenvoimakkuudella kuin edeltävä puhe, kun taas *se voi olla* -konstrukteista noin kaksi kolmasosaa on lausuttu vaimealla äänellä ja ilman painotuksia tai äänenkorkeuden nostoja, kuten esimerkissä 9. Nähdäkseni tämä tukee ajatusta siitä, että *se voi olla* -konstruktin lausuja pitää mahdolliseksi myöntämänsä asiailtilaa epätodennäköisempänä kuin *voi olla* -konstruktin lausuja. Samankaltaisen havainnon prosodiasta on tehnyt englantia tutkinut Ogden (2006), joka esittää vahvan samanmielisyyden ilmausten olevan paitsi leksikaalisesti myös prosodisesti vahvistettuja ja heikon samanmielisyyden ilmausten heikennettyjä. Ei tosin voi sanoa, että *voi olla* ilmaisisi vahvaa samanmielisyyttä ja *se voi olla* heikkoa, mutta mahdollisesti konstruktioiden välillä on pieni ero tähän suuntaan: *voi olla* ilmaisee aavistuksen selvempää samanmielisyyttä kuin *se voi olla*.

Tässä luvussa olen esittänyt havaintoja, joiden perusteella on nähdäkseni syytä pitää lausumia *voi olla* ja *se voi olla* eri konstruktioiden toteutumina. Sen lisäksi, että näiden lausumien muodossa on ero, niiden käyttökonteksteissa ja funktioissa on hienosyisiä mutta systemaattisia eroja. *voi olla* ja *se voi olla* -konstrukteja käytetään usein sekventiaalisesti erilaisissa asemissa: *voi olla* -konstrukteja käytetään, kun etujäsen on selvästi projisoitunut odotuksen arviosta (esim. 4–6), kun taas *se voi olla* -konstruktin esittämä arvio ei yleensä ole yhtä selvästi edeltävän kontekstin projisoima (esim. 7–8). Konstruktit indeksoivat siis erilaisia osallistujarooleja. Rakenteiden funktioissa puolestaan on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Sekä *voi olla* että *se voi olla* -konstruktit hyväksyvät toisen puhujan esittämän toteamuksen mahdollisesti paikkansapitäväksi. Lausumien implikoimassa sitoutumisen (tai sitoutumattomuuden) asteessa on kuitenkin ero. *voi olla* -lausuman käyttäjä implikoi, että olisi periaatteessa voinut itse esittää samankaltaisen toteamuksen kuin puhekuppani: episteemisessä pääsyssä tai puhujien näkemyksissä ei implikoida olevan eroa. *se voi olla* -lausuman käyttäjä sen sijaan implikoi, ettei voi tai tahdo sitoutua esitettyyn toteamukseen. Tämä voi joutua episteemisen pääsyn puutteesta (esim. 7–8) tai näkökulman erosta (esim. 9). *voi olla* ja *se voi olla* -konstruktioiden käytön eron voi tiivistetysti esittää siten, että *voi olla* -konstruktit implikoivat puhujien asemien olevan yhtäläiset puheenalaisen asian arvioinnin kannalta, kun taas *se voi olla* -konstruktit implikoivat niiden poikkeavan toisistaan.

voi olla ja *se voi olla* -konstrukteihin liittyvät implikaatiot poikkeavat hieman siitä, mitä Hakulinen ja Sorjonen (2009; Sorjonen & Hakulinen 2009) esittävät kannanottoihin vastaamisesta toistorakenteiden, kuten *on* (eli V) ja *se on* (eli SV), avulla: pelkän verbin toisto V implikoi ongelmatonta ja varauksetonta samanmielisyyttä, kun taas subjektialkuisiin SV-vastauksiin liittyy implikaatio lausujansa itsenäisestä pääsystä ja aiemmasta asenteesta puheenalaista asiailtilaa kohtaan. Modaaliverbin *voida*

johdosta *voi olla* -konstruktit poikkeavat Hakulisen ja Sorjosen V-toistovastauksista (kuten *on*). Ne asemoivat lausujansa näkemyksen kontekstissa ilmaistusta propositiosta jatkumolle polaaristen ääripäiden, myönnön ja kiellon välille, eivätkä implikoi varauksetonta vaan juuri varauksellista samanmielisyyttä edellisen puhujan toteamuksen kanssa. Subjektialkuinen *se voi olla* implikoi lisäksi lausujansa puhekumppanista poikkeavaa asemaa ja arviointiin vaadittavan episteemisen pääsyn puutetta tai näkökulman eroa. Nähdäkseni kuitenkin myös Hakulisen ja Sorjosen SV-vastauksiin voi tulkita liittyvän implikaation puhekumppaneiden toisistaan poikkeavista asemista. Koska niistä puuttuu modaaliverbi *voida*, tästä ei seuraa implikaatiota hyväksyvistä arvioinnista ja tavallaan toisen puhujan episteemisen pääsyn varaan jäämisestä vaan itsenäisestä pääsystä ja aiemmasta asenteesta puheenalaista asiaa kohtaan.

6 *voi se olla ja voihan se olla*

Seuraavaksi esittelen rakenteiden *voi se olla* ja *voihan se olla* käyttöä vastauksissa toteamuksiin ja vaihtoehtokysymyksiin. Nämä rakenteet poikkeavat luvussa 5 esitellyistä *voi olla* ja *se voi olla* -konstrukteista siinä, että esikenttäinen modaaliverbi projisoi laajemman puheenvuoron kuin pelkän mahdolliseksi myönnön (vrt. esim. 5 ja esim. 7). Niitä siis seuraa usein *olla*-verbin laajennus, joka rajaa tehtyä myöntöä jollakin tapaa, tai saman puhujan esittämä kontrastiivinen väite. Konstruktioiden *voi se olla* ja *voihan se olla* käyttö muistuttaa sekventiaaliselta asemaltaan *voi olla* -konstruktion toteutumien käyttöä: niitä käytetään yleensä sellaisessa asemassa, jossa edeltävä vuoro on luonut odotuksen arvion esittämisestä. Näin ollen niiden indeksoima osallistujarooli muistuttaa *voi olla* -konstruktioiden indeksoimaa keskusteluun kutsutun osallistujan roolia.

Lausumien *voi se olla* ja *voihan se olla* ilmiäsuissa erona on vain liitepartikkeli *-hAn*, jonka perustehtäväksi on nähty sen implikoiminen, että lauseen ilmaisema asiointi on puhujalle ja kuulijalle yhteistä, tavalla tai toisella tuttua tietoa (esim. ISK 2004: § 830; laajemmin Lehtinen 2012: 80–85). Forsbergin (2006: 85–87) mukaan liitepartikkelille *-hAn* esitetty perustehtävä sopii kuitenkin huonosti niin lauserakenteisiin *X-hAn + tuo* kuin *X-hAn + se*; niissä liitepartikkeli implikoi tiedon tutuksi lähinnä puhujalle itselleen. Forsbergin tutkimuksessa *-hAn*-liitepartikkelin jälkeinen pronomini voidaan asettaa referentiaalisuudeltaan jatkumolla selvästi referentiaalisesta (esim. *Tämä patja se ei pöllyyk, suap olla pitkään kunnekka puisteloo eihän tuo sittekääp pöllyy*) partikkelistuneeseen käyttöön (Nämähän nuo ovat hyvii purkkiloita, Forsberg 2006: 83). Samaan tapaan myös *voihan se olla* -konstruktiin *se*-aines voi olla referentiaalinen mutta myös referentiaalisuuden menettänyt partikkelimainen aines. Liitepartikkelilla *-hAn* näyttää siis olevan tietyissä lauserakenteissa sumentava vaikutus sitä seuraavan pronomiaineksen tulkintaan (ks. myös Niemi 2007: 28–37).

Vaikka rakenteiden *voi se olla* ja *voihan se olla* muodollisena erona on vain liitepartikkeli *-hAn*, konstruktioiden käyttöä tarkastelemalla käy ilmi, että liitepartikkelin lisäksi niitä erottaa lekseemien *se* ja *olla* erilainen laatu. *voi se olla* -konstruktiin *se*-aineksella on spesifi eli keskustelijoille tuttu tarkoite, jonka he voivat yksikäsitteisesti

poimia, kun taas *voihan se olla* -konstruktiin *se*-aines on tyypillisesti muodollisen subjektin kaltainen tai kokonaiseen proposition viittaava anaforinen pronomini. Poikkeus ovat sellaiset *voi se olla* -lausumat, joihin liittyy laajennuksena tavan adverbi *niin* tai *noin*; näitä tarkastelen tuonnempana. Toisin sanoen *voi se olla* -konstruktiin lekseemi *se* on tarkoitteeltaan spesifinen ja *voihan se olla* -konstruktiin lekseemi *se* skemaattinen (ks. Langacker 2008: 55–57). Rakenteiden *voi se olla* ja *voihan se olla* A-infinitiivi *olla* eroaa puolestaan siten, että *voi se olla* -lausumien *olla* on täysivoimainen verbi, joka saa tyypillisesti laajennuksia, kuten keskustelupuheen aineistoni esimerkeissä *voi se* [pelikenttä] *vähä olla kova* ja *no voi se* [Jari Sillanpää] *olla puhdas elämä lapselleki konsertissa*. Tästä syystä rakenteen *voi se olla* voisi kuvata myös skemaattisemmassa muodossa *voi se olla* [...], jossa hakasulkeiden sisällä olevat pisteet viittaavat jonkinlaiseen laajennukseen. Sen sijaan *voihan se olla* -lausumien *olla* saa laajennuksia harvemmin.

Esitän, että ero pronominiaineksen referentiaalisuudessa ja *olla*-verbin laadussa rakenteissa *voi se olla* ja *voihan se olla* heijastelee lauseiden kompositionaalisuuden (Langacker 2008: 60–62) eroa: *voi se olla* on enemmän osa osalta rakennettu ilmaus kuin *voihan se olla*, jota käytetään holistisempaan kokonaisuutena. *Se*-aineksen erillaisuudesta johtuu se, että rakennetta *voi se olla* käytetään tyypillisesti laajennuksen kanssa, sillä spesifiin tarkoitteeseen viittaavan *se*-pronominin yhteyteen liitetään yleensä evaluoiva määrite tai muu kuvaus siitä, mikä, millainen tai millä tavoin *se*-pronominin referentti voi olla. *voi se olla* -konstrukti on siis yleensä spesifiä tarkoitetta luonnehtiva tai ekvatiivilauseen kaltaisesti sen identifioiva lause (ks. Kelomäki 1997).

Osoitan seuraavaksi, että edellä kuvattujen semanttisten erojen lisäksi lausumat *voi se olla* ja *voihan se olla* eroavat toisistaan myös vuorovaikutustehtäviltään. *voi se olla* -konstruktit vahvistavat edellisen puhujan toteamuksen tai vaihtoehtokysymyksen sisältämän proposition mahdollisena, kun taas *voihan se olla* -konstrukteja käytetään usein osana myönnytelyjaksoa, jossa myöntöä seuraa kontrastin ilmaiseminen (ks. Niemi 2010; Couper-Kuhlen & Thompson 2000). Koska *voi se olla* ja *voihan se olla* -konstruktioiden lekseemit *se* ja *olla* ovat semanttisesti erilaisia ja lausumat eroavat toisistaan vuorovaikutustehtäviltään eli funktionaalisesti, on niiden taustalle perusteltua olettaa erilliset konstruktiot. Toisaalta näitä konstrukteja yhdistää verbialkuinen muotorakenne, johon kuuluu verbiketjun *voi olla* ja muodollisen subjektin *se* lisäksi tyypillisesti tavan adverbi *niin* ja liitepartikkeli *-kin* (esim. *voi se olla niinkin*). Tämän muotorakenteen toteuttaviin lausumiin ei välttämättä liity liitepartikkeliä *-han*, mutta niiden *se*-aines on tyypillisesti skemaattinen ja niitä seuraa usein kontrastin ilmaiseminen, joten merkitys ja käyttö muistuttavat pikemminkin *voihan se olla* kuin *voi se olla* -konstrukteja. Käytännössä tämä tarkoittaa, että *voi se olla* ja *voihan se olla* -konstruktioiden välinen raja on jossain määrin sumea.

Aineistossani *voi se olla* on tyypillisesti käytössä, jossa puhuja vahvistaa sillä mahdolliseksi edellisen puhujan *olla*-verbillisen toteamuksen tai vaihtoehtokysymyksen sisältämän proposition, joka on luonut odotuksen arvion esityksestä. Tarjottu vahvistus ei ole varsinaisesti varauksellinen, vaan asennoituu toisen puhujan esittämään toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen pitämällä sitä kaikin puolin mahdollisena –

tosin *olla*-verbiin liittyvä laajennus rajaa myöntöä. Esimerkissä 10 konstrukti *voi se olla* °vähä° vahvistaa mahdollisena vaihtoehtokysymyksen ilmaisevan proposition. Siinä David on Erkin ja tämän puolison luona ruokailemassa. Keskustelussa on käynyt ilmi, että Erkin kaikki kolme lasta asuvat vielä vanhempiansa luona. Lapsilla on ollut haluja muuttaa omaan asuntoon, mutta rahan puute on estänyt sen. David on tällöin leikkillisesti kehottanut Erkkiä ostamaan yksiön vanhimmalle lapselleen, johon Erkki on samaa leikkilistä moodia jatkaen vastannut käyttävänsä kaikki rahansa matkusteluun. Seuraava matka on suuntautumassa Italiaan, ja David ottaa matkan ja sen aiheuttamat kulut keskustelunaiheeksi. Davidin äidinkieli ei ole suomi.

(10) Italia (Sg 179a02).

→ David: >emmä tiedä onks< Ita- Itaaliala (vai) onko se <hal>vempi kuin,
 → kuin Suomessa.
 03 (1.0)
 → Erkki: **voi se< voi se olla** °vähä. [=joo. (--)]
 05 David: [krhm mutta ↑ennen,] ennen se on
 06 sielä ja bensa ja kaikki, (.) se on:, (.) jos sä laske vielä
 07 >°se on se on°< se on matkan mukaan, sano neljätuhatta,

David esittää rivellä 1–2 vaihtoehtokysymyksen, joka sitä edeltävän lauseen *emmä tiedä* (vrt. esim. 3) kanssa implikoi tiedollista epävarmuutta ja hakee vahvistusta tälle tiedolle (vaihtoehtokysymyksen pronomini *se* viittaa Italiaan). Erkki antaa mahdolliseksi myöntävän vahvistuksen *voi se< voi se olla*, joka toistaa edellisen puhujan käyttämän pronominin *se* ja verbin *olla*. *Olla*-verbi ja siihen liittyvä määräite *vähä* liittyvät Italian suhteelliseen ominaisuuteen eli hintatasoon (ks. rivin 1 komparatiivimuotoinen adjektiivi *halvempi*). Esimerkin 10 tilanne on siis sellainen, jossa kummallakaan puhujalla ei ole varmaa tietoa puheenalaisen asian totuudenmukaisuudesta, mutta jossa kumpikin arvioi asiointilaa omien tietojensa ja kokemustensa perusteella. Sekä vastausta edeltävän tauon (r. 3) että sen sisältämän takeltelun ja uudelleen aloituksen (*voi se< voi se olla vähä*) voi nähdä liittyvän vaikeuteen tarjota yksiselitteisesti vahvistavaa vastausta kysymykseen.

Seuraavassa esimerkissä 11 *voi se olla* ([...]) vahvistaa tai myöntää edellisen puhujan kannanoton ymmärrettäväksi ja mahdolliseksi. Siinä konstruktiin pronomini *se* viittaa jälleen puhujille tuttuun ja yksiselitteisesti ymmärrettävään tarkoitteeseen ja A-infinitiivi *olla* saa tarkoitetta luonnehtivan laajennuksen. Esimerkissä 11 on puhetta elokuvista yleensä ja esitetystä katkelmasta elokuvasta *Sin city*, josta katkelmassa äänessä oleva nimimerkki *elaie* on esittänyt kannanoton ”ihan hyvä” ja eräs toinen puhuja (joka ei esiinny katkelmassa) vahvistetun kannanoton ”viitun hyvä”.

(11) Sin city (chat).

01 21:24 <@Tukkapoika> Se on just mainio ku se elokuva on tehty
 02 sillei sarjakuvamaiseks

03 21:24 <@elaie> Siitä tekee parhaan se, että Bruce Willis
04 tapetaan
05 21:24 <@Tukkapoika> Että kohtaukset on tavallaan sarjakuvaruutuja
06 21:24 <@elaie> Tukkapoika: todellakin
→ 21:26 <+rsl> willishä o iha hyvä näyttelijä
08 21:26 <+rsl> die hard <3
→ 21:27 <@elaie> **Voi se** näyttelijänä **olla** hyvä
10 21:27 < Hiiva> eka die hard on hyvä
→ 21:27 <@elaie> Mutta se on just niin pfodiuhjdsowp :D
12 21:27 <@WildLily> Moi Hiiva. :)
13 21:27 <@WildLily> Ja elaiekin :)
14 21:27 <@elaie> Mutta Tarantinon leffat on <3

Esimerkin rivillä 7 nimimerkki rsl esittää positiivisen kannanoton Bruce Willisistä (rivin 8 sydäntä symboloiva tunneikoni <3 osoittaa positiivisia tunteita tämän elokuvaa *die hard* kohtaan). Kannanotto on responssi nimimerkin elaiе vuoroon riveillä 3–4, jossa tämä on paljastanut antipatiinsa *Sin cityssä* näyttelevää Willisistä kohtaan. Rivillä 9 elaiе myöntää nimimerkin rsl kannanoton mahdolliseksi konstruktilla *Voi se näyttelijänä olla hyvä*, jonka pronomini *se* viittaa esimerkin 10 *voi se olla* °vähä.°-konstruktiin tavoin spesifiin tarkoitteeseen eli riveillä 3 ja 7 mainittuun Bruce Willisiin. Konstruktiin A-infinitiivi *olla* toistaa esimerkin 10 tavoin edeltävässä vuorossa (r. 7) käytetyn kopulaverbin. Myönnön ohella konstrukti kuitenkin implikoi, etteivät näyttelijän kyvyt vaikuta elaiеn käsitykseen Willisistä. Implikaatio syntyy konstruktiin *Voi se näyttelijänä olla hyvä* loppukentän tunnusmerkkisestä sanajärjestyksestä (vrt. *Voi se olla hyvä näyttelijänä*), jossa essiivisijainen predikatiiviadverbiaali edeltää kopulaverbiä. Predikatiiviadverbiaali *näyttelijänä* on siten kontrastiivisesti fokusoidulla paikalla ja implikoi, että jossain muussa suhteessa Willis ei kuitenkaan ole hyvä (ks. Vilkuna 1989: 63–64, 131–133; Sivinen 1996: 119–120, 129).⁶ Toisaalta jo *se*, että nimimerkki elaiе hieman muuntaen toistaa nimimerkin rsl käyttämän arvioivan lausekkeen *hyvä näyttelijä* implikoi, että elaiеlla on jotain lisättävää tähän arvioon. Rivin 10 *mutta*-alkuisella vuorolla elaiе osoittaakin, että hänen käsityksensä Willisistä on edelleen negatiivinen. Puhujien rsl ja elaiе rivien 6, 8 ja 10 vuoroista rakentuu näin ollen kolmiosainen myönnytelyjakso eli 1) puhujan A väite, 2) puhujan B myöntö ja 3) puhujan B kontrastin esitys (Niemi 2010; Couper-Kuhlen & Thompson 2000), jonka projisoinnissa keskeisessä osassa on loppukentän tunnusmerkkisen sanajärjestyksen sisältävä *Voi se näyttelijänä olla hyvä* -konstrukti.

Siinä missä *voi se olla* -konstruktiien käyttö myönnytelyjaksossa perustuu esimerkiksi loppukentän tunnusmerkkiseen sanajärjestykseen (kuten esimerkissä 11), *voihan se olla* -konstrukteja käytetään usein ilman loppukentän tunnusmerkkistä sanajärjestystä tai muita leksikaalisia keinoja, kuten liitepartikkelin *-kin* liittämistä konstruktiin (ks.

6. Myös itse essiivisijaisen predikatiiviadverbiaalin *näyttelijänä* voi nähdä enteilevän kontrastiivista näkökulmaa, sillä essiivisijaisen ilmauksen merkitykseen liittyy vertailu johonkin toisenlaiseen tilaan (Onikki-Rantajääskö 2001: 245–246).

esimerkin 6 *voi ollaki*) osana myönnyttelyjaksoa. Tutkimuksissa on saatu näyttöä siitä, että puhujat liittävät *voi*han *se olla* -rakenteeseen erimielisyyden implikaation. Nupponen (2011) kansanlingvistisessä tutkimuksessa Savoan muuttaneet informantit kuvailevat lausumaa *voi*han *se nyt niin olla* yhdeksi savolaiseksi tavaksi ilmaista samanmielisyyttä siten, että puhujan todellinen mielipide ei ole kuulijalle aina selvä. Tämänäyttypistien ilmausten nähtiin nimittäin ilmentävän epäselvän samanmielisyyden ohella sitä, että puhujat välttävät erimielisyyden ilmaisemista ja sanovat sen vuoksi, että asia saattaa olla, kuten toinen arveli. Nupponen kuitenkin toteaa, että ilman vuorovaikutustilanteiden tarkkaa kuvausta tällainen motiivi on mahdoton todentaa. (Mts. 208, 230.)

Esitän, että *voi*han *se olla* -konstruktioiden käyttö myönnyttelyjaksossa on konstruktion kuuluvaa kehyssemanttista tietoa. Kyseiseen konstruktion liittyy siis tieto siitä, että sen toteutumia voidaan käyttää osana tiettyä toiminnallista sekvenssiä eli myönnyttelyjaksoa, jossa myöntöä joko seuraa eksplikoitu erimielisyys tai erimielisyys muulla tavoin selvästi implikoidaan. Tämä vuorovaikutukselliseen kehykseen (Fillmore 1982) liittyvä piirre erottaa rakenteen *voi*han *se olla* niin *voi se olla* -konstrukteista kuin *voi olla* ja *se voi olla* -konstrukteista (ks. kuitenkin esim. 9). *voi*han *se olla* -konstruktit eroavat *voi se olla* -konstrukteista myös siinä jo todetussa suhteessa, että niiden *se*-aines on tyypillisesti muodollisen subjektin kaltainen tai viittaa toisen puhujan ilmaisemaan kokonaiseen proposition. Koska *voi*han *se olla* -konstruktiin käyttäjä myöntää kokonaisen proposition mahdollisesti paikkansa-pitäväksi, muistuttaa sen käyttö enemmän *voi olla* ja *se voi olla* -konstruktioiden käyttöä kuin *voi se olla* -konstrukteja.

Esimerkissä 12 konstrukti *voi*han *se olla* myöntää toisen puhujan varmana esitetyn väitteen mahdolliseksi, mutta sitä seuraa konjunktiolla *mutta*-alkava kontrasti. Konstruktiin skemaattinen *se*-aines viittaa kokonaiseen proposition, eikä kyseisessä kontekstissa oikeastaan tietäisi varmasti, mihin proposition, ellei kontrastin esittämisen selventäisi asiaa.

(12) Kasvishernekeitto (chat).

```

01 17:59 < m-nttu> josko laittaisi kasvishernekeittoa.
02 18:00 < kylmakakka> onkohan se hyvää
03 18:00 < m-nttu> onnn.
04 18:00 < m-nttu> mie tykkään ainakin.
05 18:00 <+Bambih> hyyyyi
→ 18:00 <+Bambih> kunnon kanaa & a-luokan lihaa sen pitää olla 8)
→ ::smoke
→ 18:01 < kylmakakka> voihan se olla
09 18:01 < m-nttu> :D
→ 18:03 < kylmakakka> mutta kyllä ymmärrän kasvissyöjiä itekin olen
→ kokeillut mutta ei oikein ole onnistunut
→ ainakaan mulla
13 18:03 <@rolle> Moi
14 18:04 < m-nttu> emmie ole moneen vuoteen syönyt ketään :)

```

Rivin 8 konstrukti *voihan se olla* myöntää mahdolliseksi rivillä 6 ilmaistun proposition eli sen, että hernekeitossa pitää olla ”kunnon kanaa & a-luokan lihaa.”⁷ Nimimerkki Bambih on esittänyt tämän proposition varmana ja ehdottomana (nesessiivinen verbiketju *pitää olla*) ja liittänyt vuoroonsa nautinnollisuutta implikoivat tunneikonit 8) ja *::smoke*.⁸ Nimimerkki kylmakakka ilmaisee kuitenkin vain varauksellista samanmielisyyttä rivin 8 konstruktilla *voihan se olla*. Hieman myöhemmin esitettyyn kontrastiin (r. 10) sen sijaan liittyy vahvistava partikkeli *kyllä*, jonka käytön voi tässä kontekstissa nähdä liittyvän puhujien välisen erimielisyyden ja nimimerkin Bambih kasvishernekeittoa epäilevän asenteen käsittelyyn (ks. Hakulinen 2001a: 187–190). Rivien 6–7 väitteestä, rivin 8 myönnöstä ja rivien 10–12 kontrastin esityksestä rakentuu kolmiosainen myönnyttelyjakso eli 1) puhujan A väite, 2) puhujan B myönnytys ja 3) puhujan B kontrastin esittäminen. Sama toimintojakso esiintyi myös edellisessä esimerkissä 11, jossa myöntävän konstruktin *Voi se näyttelijänä olla hyvä* loppukentän tunnusmerkkinen sanajärjestys implikoi kontrastin. Esimerkissä 12 konstruktiin *voi-han se olla* ei liity laajennuksia (kuten predikatiiviadverbiaalia *näyttelijänä* tai predikaatiivia *hyvä*), joiden järjestyksellä voisi implikoida kontrastin, mutta kontrastin implikaatio sisältyi itse konstruktiin *voihan se olla* – konstruktin *voihan se olla* käyttöön liittyvää tietoa on, että sillä voidaan myöntää jotain mahdolliseksi ja sitten esittää tavalla tai toisella poikkeava näkemys samasta asiasta.

Myös esimerkissä 13 *voihan se olla* myöntää toisen puhujan esittämän väitelauseen mahdollisesti paikkansapitäväksi, ja sitä seuraa jälleen lausuma, jolla puhuja pitäytyy omassa näkökannassaan. Nimimerkki rsl on ostanut tietokoneeseensa uuden näyttöohjaimen, jonka ansiosta tietokone on nyt huomattavasti tehokkaampi. Vastauksena tähän nimimerkki oj on kehuskellut ostaneensa lähes vuosi sitten näyttöohjaimen, jota nyt myydään paitsi kalliimmalla hinnalla myös huonompana versiona.

(13) Näyttöohjain (chat).

1 18:15 < rsl> ootko kattonu uudempien mallien hintoja
 → 18:15 < rsl> saattaa pia olla että on taas tarkotuksella
 → nostettu hintoja/ei oo laskettu hintoja
 4 18:17 < rsl> mutta jos sitä menis vähän hyödyntää niitä
 5 näyttiksen kovia tehoja
 6 18:17 <+Speedfreak> Anna palaa, peipi.

7. Rivin 8 konstruktin *voihan se olla* voisi kyseisessä kontekstissa tulkita olevan responssi myös nimimerkin m-nttu vuoroon rivillä 3 (joka vastaan nimimerkin kylmakakka vaihtoehtokysymykseen). Se, että konstrukti vastaa nimenomaan rivien 6–7 vuoroon, käy ilmi siitä, että rivien 10–11 *mutta*-alkuinen kontrasti osoittaa ymmärrystä kasvissyöjiä kohtaan eikä lihahernekeitosta pitäviä kohtaan. Koska rivin 3 vastaus *onn*. puoltaa kasvishernekeittoa ja rivien 10–11 *mutta*-alkuisen vuoron sisällön täytyy poiketa jollakin tapaa siitä, mikä rivillä 8 on myönnetty mahdolliseksi, myönnön tulee koskea lihahernekeiton puoltamista.

8. Internetin erään hymiösanakirjan (<http://www.airteg.com/tekstiviestit/hymio-sanakirja/>) mukaan tunneikoni 8) symboloi hymyilyä aurinko- tai silmälasit päässä. Merkintä *::smoke* puolestaan symboloi tupakointia tai savun puhaltamista. Yhdessä nämä tunneikonit antavat nimimerkin Bambih vuorolle jonkinlaisen ironisen nautiskelevan merkityksen, jonka nimimerkki m-nttu rivin 9 leveästi hymyilevällä tunneikonilla *:D* merkitsee tunnustetuksi.

- 18:17 < oj>   niin... **voihan se olla.**
 → 18:17 < oj>   mut tää oli kyl silti vitun halpa imo
 9 18:19 < oj>   taino vitun ja vitun... mut hyvä tarjous

Riveillä 2–3 nimimerkki rsl asettaa nimimerkin oj kehuskelun kyseenalaiseksi esitämällä epävarmana väitteenä (*saattaa pia olla*), että hinnoissa saattaa olla tarkoitukSELLISTA säätelyä. Nimimerkin oj vuoro rivillä 7 alkaa dialogipartikkelilla *niin...*, jonka yhdessä avoimuutta tai äänteellistä venytystä implikoivien kolmen pisteen kanssa voi nähdä ennakoivan erimielisyyttä (ks. ISK 2004: § 800).⁹ Sen jälkeen nimimerkki oj lähestulkoon toistaa nimimerkin rsl käyttämän verbiketjun *saattaa olla* konstruktilla *voihan se olla*. Partikkeli *niin...* ja *voihan se olla* ovat esimerkissä 13 nähdäkseen funktioltaan vastaavia. Ne ilmentävät samanmielisyyttä mutta implikoivat erimielisyyttä. Seuraavassa *mut*-alkuisessa vuorossaan (r. 8) oj pitäytyy näkökannassaan ja vetoaa eksplisiittisesti omaan mielipiteeseensä.¹⁰

Esimerkkien 12 ja 13 havainnollistama varauksellinen käyttö ja kontrastin idea on niin vakiintunut *voihan se olla* -konstruktioon, että keskustelukumppanit saattavat reagoida sen toteutumisiin alkamalla puolustella tai vakuutella omaa näkökantaansa, vaikka eksplisiittistä kontrastia ei ole (ainakaan vielä) esitetty. Näin käy esimerkissä 14, jossa konstrukt *voihan se olla* ilmaisee yhdessä dialogipartikkelin *mm*. kanssa vaihtoehdot avoimeksi jättävää (varauksellista) samanmielisyyttä, jonka toinen keskustelija tulkitsee erimielisyyttä implikoivaksi. Keskustelu koskee Jarin autoa, jonka moottorissa on vikaa. Reino on Jarin ystävän isä, joka työskentelee katsastusasemalla. Hänen voi siis olettaa olevan tässä keskustelussa episteeminen auktoriteetti, ja tästä kertoo se, että Jari on ottanut autonsa moottorivian puheeksi Reijon kanssa. Tässä kohdalla keskustelua puhelu on jo ollut päättymässä (keskustelijat ovat esimerkiksi sopineet, että Jari soittaa vähän ajan kuluttua uudelleen), mutta Reino alkaa vielä esittää arvelunsa moottorivian syystä.

(14) Moottorivika (Sg 80b01).

- 01 Reino: tuo o- tuossa on nyt joku semmone jippo tuossa
 02   [hommassa.]
 03 Jari: [hhh.   ] mmhhh.
 04   (1.0)
 05 Reino: siis semmonej jippo että tuo#ta#,
 06   (3.1)
 → Reino: nyt siel oj joku semmone n'tä <ilmastointireikiä> on
 →   tukos°sa°.
 09   (0.3)

9. ISK:n (2004: § 800) mukaan *Nii:: no onhan se mut* -ilmauksessa prosodisesti venytetty *nii::* ennakoi erimielisyyttä; partikkelin *nii* käytöstä vastauksissa väitteisiin, jotka koskevat puhujien yhteisesti tuntemaa asiaintilaa ks. Sorjonen (2001: 181–191).

10. *imo* on chat-kielelle tyypillinen englannin kielestä tuleva akronyyymi, joka viittaa sanoihin *in my opinion*.

→ Jari: mm. **voihan se ollah.**
11 (0.5)
12 Reino: on varmasti koska? .hh jos on ↓<väljä> kone,
13 (1.0)
14 Reino: se vie öljyä läpi.
15 (0.2)
16 Jari: mm;
17 (1.6)
18 Reino: siis se polttaa °öljyä°.
19 Jari: mm:h.
20 (1.4)
21 Jari: n[*ii ei-*, .mt .hhhhhhhh]
22 Reino: [sen vähän minkä minä tiiän] näistä (työ-) [(hommis-)]
23 Jari: [nii ei
24 tuosta ainakaa, (.) tai >sanotaan ni että tuolla< (0.4)
25 mm: ö*(i)*jymäärällä minkä se vie ni sen pitäs >k'l olla<
26 s- ihan sinistä sen savun.
27 (.)
28 Reino: nii.

Reino esittää riveillä 7–8 varmana väitteenä, että ilmastointireikiä olisi tukossa. Rivin 9 lyhyen tauon jälkeen Jari vastaa omina prosodisina yksikköinään lausutuilla suljetun suun dialogipartikkelilla *mm.* ja konstruktilla *voihan se ollah.*, joilla ilmaisee varovaista ja muutkin vaihtoehdot avoimeksi jättävää hyväksyntää Reinon esittämälle propositiolle. Vaikka konstrukti *voihan se ollah.* vastaa kopulaverbilliseen toteamukseen, sen A-infinitiivi *olla* ei toista kumpaakaan tuon toteamuksen *olla*-verbeistä (vrt. esimerkiksi *voihan siel olla* tai *voihan niitä olla* [*tukossa*]). Pikemminkin *voihan se ollah.* esittää arvion kokonaisesta asiantilasta eli ilmaisee, että asia on mahdollisesti niin kuin Reino esittää. Konstruktia *voihan se ollah.* ei seuraa kontrasti, mutta silti Reino puolen sekunnin tauon (r. 11) jälkeen alkaa vakuutellen (*on varmasti*) perustelemaan (*koska* – –) omaa mielipidettensä. Vakuuttelusta ilmenee, että Reino on tulkinut Jarin dialogipartikkelin *mm.* ja konstruktin *voihan se ollah.* varauksellisiksi ja ehkä erimielisyyttä implikoiviksi vastauksiksi.

Konstrukti *voihan se ollah.* ei kuitenkaan näytä olleen varsinaisesti erimielisyyttä implikoiva. Jari vastailee perusteluihin dialogipartikkelein, kunnes rivillä 21 on aloittamassa laajempaa vuoroa. Reinon omaa tietämystään vähättelevän varauksen (r. 22) jälkeen Jari aloittaa uudelleen (vrt. rivien 21 ja 23 *nii ei*) vuoronsa, jolla näyttäisi osoittavan tukea Reinon esittämälle väitteelle. Jarin vuoro alkaa partikkelilla *niin*, jota seuraa kieltoverbi *ei* ja sitä vahvistava adverbiaali *ainakaa*. *niin* on varsinkin omana prosodisena yksikkönään tunneyhteyttä (*affiliation*) implikoivaa samanmielisyyttä ilmaiseva partikkeli (Sorjonen 2001: 132–133). Tässä se osoittaa ymmärrystä ja siten epäsuoraa tukea Reinon väitteelle riveillä 7–8. Itsekorjausta *tai sanotaan ni että* (r. 24) seuraava lausuma osoittaa, että ainakaan ”väljän koneen” (r. 12) oireet (eli öljyn poltto) eivät päde, sillä moottori kuluttaa niin paljon öljyä, että sen palaessa tulisi muodostua sinistä sa-

vua. Konditionaalimuotoinen modaaliverbi *pitäs* ja siihen liittyvä A-infinitiivi *olla* sekä partikkeli *k'l* (r. 25) 'kyllä' implikoivat, että näin ei kuitenkaan ole. Väljyyden vastakohtaksi hahmottuva tukkoisuus saattaisi siis olla selitys moottorin ongelmille, kuten Reino riveillä 7–8 esitti. Näin ollen Jari näyttäisi riveillä 23–26 osoittavan tukea Reinon rivien 7–8 väitteelle, mikä puolestaan viittaisi siihen, että aiempi *voihan se ollah* -konstrukti ei välttämättä implikoinut erimielisyyttä vaan mahdollisesti pelkästään varauksellisuutta (eli avoimuutta ja muiden vaihtoehtojen olemassa oloa). Rivillä 28 Reino osoittaa ymmärrystä ja samanmielisyyttä (*nii*) ja jatkaa siitä konjunktiolla *ja* alkavalla lauseella (ei esillä katkelmassa), joka tarjoaa lisätukea hänen mielipiteelleen. Tästä eteenpäin Jari myötäilee dialogipartikkeleilla, kunnes vaihtaa puheenaihetta kysymyksellä *ainii mites tuota muuten se katsastus*.

Konstruktia *voihan se olla* käytetään siis usein kontekstissa, jossa siihen liittyy selvä varauksellisuuden ja mahdollisesti erimielisyyden implikaatio. Se asettuukin usein osaksi myönnytelyjaksoa, joka muodostuu puhujan A väitteestä, puhujan B myönnyöstä ja puhujan B erimielisyyden ilmauksesta (ks. esim. 12 ja 13). Myös muiden voi OLLA -konstruktioiden toteutumia voidaan käyttää myönnytelyjaksossa, mutta tällöin konstruktiin liittyy usein joko loppukentän tunnusmerkkinen sanajärjestys, muu leksi-kaalinen keino implikoida erimielisyyttä (kuten liitepartikkeli *-kin*) tai prosodiset keinot. Kun *voi se olla* -konstruktiin liittyy esimerkiksi tavan adverbi *niin* ja liitepartikkeli *-kin* sekä mahdollisesti modaalinen partikkeli, kuten *tietysti*, muistuttaa sen käyttö selvästi *voihan se olla* -konstruktion toteutumien käyttöä, kuten esimerkki 15 havainnollistaa. Siinä Tarja kertoo ranteensa iho-ongelmista ja yleensäkin kätensä kivuista sekä siitä, kun hän oli käynyt näyttämässä kättään lääkärille.

(15) Kipeä käsi (Sg 398).

- Tarja: >SE OLI SITÄ MIELTÄ ET ota- osta puntit ja
 → rupee vähän< ver:rytteleämään. =et se on nyt
 → niinku vaa jotenki rasittunu. =**voi se ol**la
 → tietyst niinkin emmä väitä sitä. =mut tää ei
 → kyl oo niinku sitä.
 06 Kati: =tuo pitäs:: minum mielest nyt tutkia °<ettei
 07 siin oo mitään mela(noomaa)>°.
 08 (0.4)
 09 Tarja: mno mut se oli sitä mieltä et ei se
 10 et [se on vaan
 11 Kati: [no hyvä.
 12 Tarja: =jo[tain

Lääkärin puhetta referoivan katkelman jälkeinen konstrukti *voi se ol*la *tietyst niinkin* myöntää lääkärin käsityksen mahdollisesti paikkansapitäväksi, ja sitä seuraa lausuman *emmä väitä sitä* jälkeen välittömästi kontrastin esitys, joka kiistää lääkärin käsityksen. Puhujan tekemä puhekuvio on siis ilmeisen ristiriitainen 'voi olla x mutta ei ole x'. Myöntö konstruktilla *voi se ol*la *tietyst niinkin* ja sitä seuraavalla lausumalla

emmä väitä sitä on siis muodollinen retorinen keino, jolla puhuja varoo astumasta ystävänsä Katin silmissä episteemiseksi auktoriteetiksi terveyden asiantuntijan eli lääkärin alueelle. Konstruktin *voi se olla tietyst niinkin* pronominiaineksen *se* viittausta on työlästä yksiselitteisesti rajata, mutta kyse on kokonaisesta asiailtilasta eli käteen liittyvistä kivuista ja niiden mahdollisesta selityksestä. Sekä pronominiaineksen että lausuman vuorovaikutuksellisen funktion perusteella esimerkin 15 konstruktin muistut-taakin enemmän *voihan se olla* kuin *voi se olla* -konstruktion toteutumia. Esimerkissä 15 kontrastin implikaatio on vahvempi kuin esimerkeissä 12, 13 ja 14, ja tämän vahvan implikaation synnyttää partikkelin *tietyst* ja adverbien *niinkin* yhteenliittymä sekä äänenkorkeuden nosto kopulaverbin *olla* jälkitavussa.

Koska esimerkissä 15 käytetyn konstruktin *voi se olla tietyst niinkin* muodossa on yhtymäkohtia *voihan se olla* -konstruktion (esikenttäinen modaaliverbi *voi*, pronominiaines *se* ja A-infinitiivi *olla*) ja sen funktio (vastaus toteutumukseen tai vaihtoehtokysymykseen niin, että varauksellista myöntöä seuraa tavalla tai toisella erimielinen kontrastin esitys) on hyvin lähellä esimerkeissä 12–14 havainnollistettuja *voihan se olla* -konstrukteja, niiden taustalle, skemaattisemmalle tasolle, on mahdollista hahmottaa yhteinen konstruktio, joka lisensoi sekä konstruktin *voi se olla tietyst niinkin* että *voihan se olla* -konstruktioiden käytön. Aineistoni perusteella tällaiseksi skemaattisemmän tason konstruktiksi voi ehdottaa rakennetta *voihan se niinkin olla*, vaikka täsmälleen tällaista konstruktia ei ole yhdessäkään esimerkissä ollut esillä.¹¹ Olen poiminut tähän konstruktion piirteitä esimerkeistä 11 (sanajärjestys, jossa jokin *x* on ennen kopulaverbiä: *voi se näyttelijänä olla hyvä*), 12–14 (liitepartikkeli *-hAn*) ja 15 (tavan adverbi *niin* ja liitepartikkeli *-kin*). Koska kyseessä on skemaattinen konstruktio, sen toteutumien voi olettaa noudattavan väljästi määriteltyjä raameja. Skemaattinen konstruktio on siis kuin prototyyppi, jonka piirteistä kaikkien ei tarvitse toteutua käytetyissä konstrukteissa. Näin ollen tämän konstruktion toteutumukset eivät ole muodoltaan tarkasti määriteltyjä, vaan niissä on variaatiota, joka on puhuttua kieltä tutkittaessa todettu konstruktioiden yleiseksi ominaisuudeksi (Ono & Thompson 1995). Tämän skemaattisen konstruktion toteutumia ovat esimerkiksi chat-aineistoni konstruktit *voiha se noinkin olla*, *voihan se ollakin* ja *voi se niinkin olla* sekä mahdollisesti esimerkkien 12–14 *voihan se olla* -konstruktit,¹² mutta ei kuitenkaan esimerkin 10 *voi se olla* °vähä°. Se on nimittäin funktioltaan, vuorovaikutukselliselta kehykseltään ja pronominiaineksen *se* referentiaalisuuden osalta (spesifi referentti 'Italia') selvästi erilainen vahvistaessaan toisen puhujan otaksuman asiailtilan mahdolliseksi ilman implikaatiota varauksesta tai kontrastista.

Tässä luvussa olen esittänyt, että *voi se olla* ja *voihan se olla* ovat erillisiä konstruktioita, joita erottaa paitsi liitepartikkeli *-hAn*, myös pronominin *se* ja A-infinitiivin *olla*

11. Sorjosen (1989) konektorilla *mutta*-alkavia vuoroja käsittelevässä tutkimuksessa käsiteltiin vuoroja, joissa konektoria edeltää *ei, joo* tai *niin*, mutta jätettiin "käsitteilyn ulkopuolelle konektoria edeltävät pitemmät ilmaukset tyyppiä *voihan se niinkin olla mutta – –*" (mas. 176).

12. Mahdollisen eron konstruktioiden, kuten *voihan se olla* ja *voi se olla tietyst niinki*, välillä voi nähdä siitä, että siinä missä esimerkissä 15 kontrastin esitys seuraa välittömästi myöntävää konstruktia, esimerkeissä 12–13 kontrasti esitetään eri vuorossa kuin myöntö ja esimerkissä 14 kontrastia ei esitetä tai ehditä esittämään ollenkaan. *voihan se olla* saattaa siis implikoida varauksellisuutta ja *voi se olla tietyst niinki* erimielisyyttä.

erilainen laatu sekä konstruktioiden toteutumien erilaiset funktiot vuorovaikutuksessa. *voi se olla* -konstruktit vahvistavat edellisen puhujan toteamuksen tai vaihtoehtokysymyksen sisältämän proposition mahdollisesti paikkansapitäväksi siten, että pronomini *se* viittaa kontekstissa mainittuun tuttuun ja spesifiin tarkoitteeseen. *voihan se olla* -konstruktit puolestaan implikoivat varauksellisuutta ja ovat usein käytössä osana myönnyttelevää toimintajaksoa, jossa myöntöä seuraa kontrastin esitys. *voihan se olla* -konstruktioiden lekseemi *se* on tyypillisesti skemaattinen eli viittaa joko kokonaiseen propositioniin tai toimii partikkelin tapaan epäreferentiaalisena yksikkönä.¹³ Konstruktioiden erot eivät ole kuitenkaan näin yksinkertaisesti kuvattuja, sillä konstruktoita *voi se olla* ja *voihan se olla* yhdistää skemaattisempi konstruktio, jonka voi esittää muodossa *voi(han) se niinkin olla*. Tämän *voi se olla [...]* ja *voihan se olla* -konstruktoita yhdistävän, erimielisyyttä implikoivan konstruktion toteutumien tyypillistä käyttöä eli käyttöä osana myönnyttelyjaksoa havainnollisti esimerkki 15.

7 Lopuksi

Olen esitellyt tässä artikkelissa toisilleen läheisten *VOI OLLA* -konstruktioiden käyttöä vastauksissa toteamuksiin ja vaihtoehtokysymyksiin. Tarkoituksena on ollut hakea mahdollisia eroja sellaisissa rakenteellisesti läheisissä konstrukteissa, jotka eivät tarjoa selvästi hyväksyvää, vahvistavaa tai kieltävää vastausta toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen, vaan joiden avulla puhuja tasapainottelee näiden positioiden välillä. Tutkimus on nostanut esiin näkökohtia, joiden perusteella tarkasteluun valittujen konstruktioiden muotopiirteiden eroja voi pitää vuorovaikutuksellisesti merkittävänä. Tämä puolestaan johtaa siihen, että konstrukteja *voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla [...]* ja *voihan se olla* on syytä pitää eri konstruktioiden toteutimina.

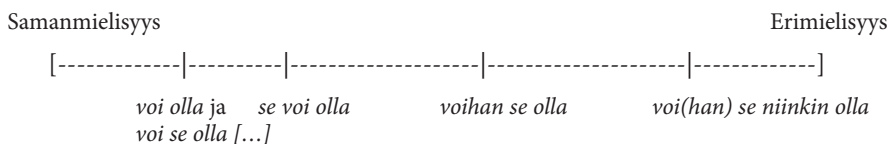
VOI OLLA -konstrukteja yhdistävinä piirteinä esiin ovat nousseet paitsi osittain yhtenevät muotorakenteet (verbit *voida* ja *olla*) ja samankaltaiset käyttök kontekstit myös avoimuuden implikaatio, joka syntyy verbiketjusta *voi olla*, ja varman tiedon puute tai sen esittäminen. Toisaalta konstruktioiden väliset erot ovat osoittautuneet hienosyisiksi, niin että niiden käyttöä voivat erottaa toisistaan sellaiset seikat kuin puhujien tiedot ja kokemukset puheenalaisesta asiasta. *voi olla* -konstruktit implikoivat, että puhujalla on episteeminen pääsy puheenaiheeseen, kun taas *se voi olla* -konstruktit implikoivat usein episteemisen pääsyn puutetta. Myös toiminnallinen konteksti eli konstruktin sekventiaalinen asema heijastuu *VOI OLLA* -konstruktin muotoon, sillä kun puhujalla on episteeminen pääsy puheenaiheeseen ja hänet on tästä syystä kutsuttu esittämään arvionsa siitä, *voi olla*, *voi se olla [...]* ja *voihan se olla* -konstruktioiden käyttö on suhteellisesti yleistä. Sen sijaan kun puhujaa ei ole varsinaisesti kutsuttu esittämään arviotaan puheenaiheesta, *se voi olla* -konstruktioiden käyttö on yleistä. Tämän voi todeta myös siten, että *se voi olla* -lausumien indeksoima osallistujarooli on erilainen kuin muiden

13. On mahdollista hahmottaa *voi se olla [...]* -konstruktion toteutumiksi sellaiset *voihan se olla* -lausumat, joissa lekseemi *se* on spesifinen. Tällöin olisi siis kyse sellaisesta *voi se olla [...]* -konstruktion toteutumasta, johon on liittynyt liitepartikkeli *-han*.

tarkasteltujen VOI OLLA -lausumien: *voi olla*, *voi se olla [...]* tai *voihan se olla* -vuoron lausuja on tyypillisesti keskustelun osallinen, joka on kutsuttu esittämään arvionsa, kun taas *se voi olla* -vuoron lausuja on topiikin rakentamiseen varsinaisesti osallistumaton kommentoija.

voi se olla [...] ja *voihan se olla* -konstruktit osoittautuivat yhtäältä eri konstruktioiden toteutumiksi ja toisaalta tietyin lisäyksin saman skemaattisen konstruktion toteutumiksi. Ne eroavat samankaltaisessa sekventiaalisessa asemassa käytetyistä *voi olla* -konstrukteista siinä, että ne projisoivat lausujaltaan laajemman vuoron kuin pelkän mahdolliseksi myönnön. *voi se olla [...]* on toisen puhujan epävarman toteamuksen tai vaihtoehtokysymyksen sisältämän väitteen tietyin rajoituksin mahdolliseksi vahvistava konstrukti, jonka pronomini *se* on spesifi tarkoite. *voihan se olla* on puolestaan selvästi avoimuutta ja varauksellisuutta implikoiva konstrukti, jonka *se*-aines on muodollisen subjektin kaltainen ei-referentiaalinen partikkeli tai kokonaiseen propositioniin viittaava pronomini. Sitä käytetään usein osana myönnyttelyjaksoa, jossa myöntöä seuraa kontrastin ilmaiseminen. Konstruktiota *voi se olla [...]* ja *voihan se olla* yhdistää kuitenkin skemaattinen konstruktiio *voi(han) se niinkin olla*, jonka käyttö on vielä selvemmin kontrastin implikoivaa kuin *voihan se olla* -konstruktion. Tämän skemaattisen konstruktion toteutumien muoto varioi esimerkiksi loppukentän sanajärjestyksen ja käytettyjen laajennusten suhteen. Konstruktioiden rajojen hämäryys ja rakenteiden limikkäisyys käykin konstruktiosta *voi se olla [...]* ja *voihan se olla* selvästi esiin.

Esitän seuraavaksi VOI OLLA -konstruktiot jatkumolla, jonka ääripäiksi olen asettanut samanmielisyyden ja erimielisyyden ilmaisemisen. VOI OLLA -konstruktit eivät saavuta kumpaakaan näistä ääripäistä vaan sijoittuvat aina johonkin välimaastoon: samanmielisyyden ilmauksista ne erottaa verbiketjusta *voi olla* johtuva väistämätön avoimuuden implikaatio, erimielisyydestä vähintäänkin muodollinen mahdolliseksi hyväksyvä merkitys. Konstruktioiden sijoitus tälle skaalalle on suuntaa antavaa, ja konstrukteihin liittyvät lisäykset ja prosodia voivat vaikuttaa tulkintaan. Jatkumo auttaa kuitenkin havainnollistamaan VOI OLLA -konstruktiioihin liittyvää yleisnäkymää samanmielisyyden ja erimielisyyden ilmaisemisen välillä.

Kuvio 1.
VOI OLLA -konstruktiot jatkumolla samanmielisyyden ja erimielisyyden osoitusten välillä.

Jatkumosta saa karkean kuvan, jonka mukaan esimerkiksi *voi se olla [...]* -konstruktit implikoivat vahvemmin samanmielisyyttä kuin *se voi olla* -konstruktit. Tässä tulkinnassa täytyy huomioida, että näiden konstruktioiden pronomini *se* on tyypillisesti erilainen: *voi se olla* -konstruktioiden *se* on spesifinen, kun taas kaikkien muiden

jatkumolla olevien *se*-pronominin sisältävien konstruktien skemaattinen. Selvimmin erimielisyyttä implikoiva konstruktio on *voi(han) se niinkin olla*, kun taas *voihan se olla* on suurin piirtein jatkumon keskivaiheilla ja implikoi lähinnä varauksellisuutta eli muiden vaihtoehtojen olemassaoloa ja mielipiteen muodostuksen avoimuutta, mutta toisinaan myös erimielisyyttä.

Konstruktioiden tutkimuksen kannalta *VOI OLLA* -konstruktioit tarjoavat muutamia huomionarvoisia näkökulmia. Ensinnäkin on käynyt ilmi, että konstruktioiden eroja ja yhtäläisyyksiä on vaikea tarkastella ilman vuorovaikutuksen yksityiskohtaista analyysiä. Ilman aineistopohjaista analyysiä olisi lähes mahdotonta sanoa, ovatko esimerkiksi *voi olla* ja *se voi olla* tai *voi se olla* ja *voihan se olla* saman konstruktion toteutumia vai eivät, jos ei sitoudu tiukkaan yksi muoto–yksi konstruktio -jakoon. Tarkastelemalla konstruktien käyttöä vuorovaikutuksessa käy ilmi sellaisia funktionaalisia eroja, joiden perusteella niitä voi pitää eri konstruktioiden toteutuminen. Toiseksi on tullut esiin, että käsitys konstruktioihin liittyvistä vuorovaikutuksellisista kehyksistä on hyödyllinen analysoitaessa konstruktioiden käyttöä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutukselliset kehykset liittävät konstruktioit meneillään olevaan toimintaan ja tuovat siten arvokkaan lisän konstruktioiden funktioiden ja erojen tarkasteluun. Kolmanneksi tutkimus on tarjonnut tukea näkemykselle, että konstruktioit voivat olla kuin prototyyppijä, joiden mahdollisesti etäisetkin variantit voivat toteuttaa tietyn funktion vuorovaikutuksessa. Skemaattisen konstruktion *voi(han) se niinkin olla* erilaiset toteutumukset (esimerkiksi *voi se tietyst niinkin olla*, *voiha se noinkin olla*, *voihan se ollakin*) vastauksissa toteamuksiin ja vaihtoehtokysymyksiin esittävät muodollista samanmielisyyttä ja implikoivat selvästi erimielisyyttä. Toisaalta kävi ilmi, että lähikonstruktioiden, kuten *voi olla* ja *se voi olla*, väliset työnjaot voivat olla hienojakoisia ja vaikeita havaita intuition varassa, joten prototyyppiä jättelua pitää soveltaa varovaisesti ja tarkastella konstruktioita aidossa vuorovaikutuksessa.

Tutkimuksen valossa lähikonstruktioiden välistä valintaa tiettyyn käyttökontekstiin ohjaavat esimerkiksi puhujan osallistujarooli meneillään olevassa keskustelussa (onko puhuja kutsuttu esittämään arvionsa vai ei), puhujien välinen episteeminen tila sekä se, onko puhuja tuottamassa laajemman vuoron kuin pelkän mahdolliseksi myönnön. Se, mitä puhujat tietävät tai minkä he ovat valmiita hyväksymään toiseksi toisen puhujan kertoman perusteella, ohjaa merkittäväällä tavalla toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen vastaamista. Keskustelussa voi myös ottaa episteemisen asenteen, joka sallii riittävän yhteisymmärryksen syntymisen ja vuorovaikutuksen sujuvan jatkumisen, vaikka ei tietäisi, pitääkö jokin asiointi paikkaansa vai ei tai voiko puhe-kumppanin kanssa olla samaa mieltä vai ei. Mahdolliseksi hyväksyvä episteeminen asenne voidaan ottaa myös silloin, kun oma mielipide on muodostunut mutta erimielisyyttä ei syystä tai toisesta tahdota suoraan ilmaista. Näin ollen vuorovaikutuksen jatkuvuus ja yhteisymmärryksen ylläpitäminen vaikuttaa myös epävarmuutta implikoivien responsiivisten vuorojen, kuten *voi olla* ja *voi se olla*, käyttöön.

Lähteet

Aineistolähteet

CHAT = Chat-kanavan keskustelut 12 kuukauden ajalta (5/2008–4/2009).

SG = Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen keskusteluntutkimuksen arkisto.

T = Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen nauhoitearkisto.

Kirjallisuuslähteet

- ANDROUTSOPOULOS, JANNIS 2007: Style online. Doing hip-hop on the the German-speaking web. – Peter Auer (toim.), *Style and social identities. Alternative approaches to linguistic heterogeneity* s. 279–317. Language, Power and Social Process 18. Berlin: Mouton de Gruyter.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2001: Introducing interactional linguistics. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 1–22. Studies in Discourse and Grammar. Volume 10. Amsterdam: John Benjamins.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – THOMPSON, SANDRA A. 2000: Concessive patterns in conversation. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Bernd Kortmann (toim.), *Cause – condition – concession – contrast. Cognitive and discourse perspectives* s. 381–410. Topics in English Linguistics 33. Berlin: Mouton de Gruyter.
- CURL, TRACY – DREW, PAUL 2008: Contingency and action. A comparison of two forms of requesting. – *Research on Language & Social Interaction* 41 s. 129–153.
- ETELÄMÄKI, MARJA – JAAKOLA, MINNA 2009: Tota ja puhetilanteen todellisuus. – *Virittäjä* 113 s. 188–212.
- FILLMORE, CHARLES 1982: Frame semantics. – The Linguistic Society of Korea (toim.), *Linguistics in the morning calm. Selected papers from SICOL-1981* s. 111–137. Seoul: Hanshin.
- 1989: Grammatical Construction Theory and the familiar dichotomies. – Rainer Dietrich & Carl Friedrich Graumann (toim.), *Language processing in social context* s. 17–38. Amsterdam: North-Holland & Elsevier.
- FILLMORE, CHARLES – ATKINS, BERYL T. 1992: Toward a frame-based lexicon. The semantics of RISK and its neighbors. – Adrienne Lehrer, Eva Feder Kittay & Richard Lehrer (toim.), *Frames, fields, and contrasts. New essays in semantic and lexical organization* s. 75–102. New York: Routledge.
- FILLMORE, CHARLES – KAY, PAUL – O’CONNOR, MARY 1988: Regularity and idiomaticity in grammatical constructions. The case of *let alone*. – *Language* 64 s. 501–538.
- FISCHER, KERSTIN 2010: Beyond the sentence. Constructions, frames and spoken interaction. – *Constructions and Frames* 2 s. 185–207.
- FORSBERG, HANNELE 2006: Modaalinen *tuu*. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutokseen ja valintoihin* s. 80–105. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1078. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: Construction grammar. A thumbnail sketch. – Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.), *Construction grammar in a cross-language perspective* s. 11–85. Constructional Approaches to Language. Volume 2. Amsterdam: John

- Benjamins.
- 2005: Construction grammar and spoken language. The case of pragmatic particles. – *Journal of Pragmatics* 37 s. 1752–1778.
- GOODWIN, CHARLES – HERITAGE, JOHN 1990: Conversation analysis. – *Annual Review of Anthropology* 19 s. 283–307.
- HAKULINEN, AULI 2001a: On some uses of the discourse particle *kyl(lä)* in Finnish conversation. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 171–198. *Studies in Discourse and Grammar*. Volume 10. Amsterdam: John Benjamins.
- 2001b: Minimal and non-minimal answers to yes-no questions. – *Pragmatics* 11 s. 1–15.
- HAKULINEN, AULI – SORJONEN, MARJA-LEENA 1989: Modaaliverbit spontaanissa keskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 73–97. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2009: Designing utterances for action. Verb repeat responses to assessments. – Markku Haakana, Minna Laakso & Jan Lindström (toim.), *Talk in interaction. Comparative dimensions* s. 124–151. *Studia Fennica Linguistica* 14. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HERITAGE, JOHN 2002: *Oh*-prefaced responses to assessments. A method for modifying agreement/disagreement. – Cecilia E. Ford, Barbara A. Fox & Sandra A. Thompson (toim.), *The language of turn and sequence* s. 196–224. Oxford: Oxford University Press.
- 2012: Epistemics in action. Action formation and territories of knowledge. – *Research on Language & Social Interaction* 45 s. 1–29.
- HERITAGE, JOHN – RAYMOND, GEOFFREY 2005: The terms of agreement. Indexing epistemic authority and subordination in talk-in-interaction. – *Social Psychology Quarterly* 68 s. 15–38.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA (toim.) 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: *Modal expressions in Finnish*. *Studia Fennica Linguistica* 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KEEVALLIK, LEELO 2011: The terms of not knowing. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), *The morality of knowledge in conversation* s. 184–206. *Studies in Interactional Sociolinguistics* 29. Cambridge: Cambridge University Press.
- KELOMÄKI, TAPANI 1997: *Ekvatiivilause*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 691. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOIVISTO, AINO 2011: *Sanomattakin selvää? Ja, mutta ja että puheenvuoron lopussa*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7323-6>.
- KOTILAINEN, LARI 2005: Lähikonstruktioiden dynamiikkaa. *Mikäs on ollessa, mikäs on olla ja mikäs on ollakseen*. – Ilona Herlin & Laura Visapää (toim.), *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 39–71. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1021. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2007: *Kiellon lumo. Kieltoverbitön kieltokonstruktio ja sen kiteytyminen*. Suomi 193. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2008: Englanti suomenkielisissä chat-keskusteluissa. – Tiina Onikki-Rantajääskö & Mari Siirainen (toim.), *Kieltä kohti* s. 128–144. Helsinki: Otava.
- LABOV, WILLIAM – FANSEL, DAVID 1977: *Therapeutic discourse. Psychotherapy as conversation*. New York: Academic Press.
- LAKOFF, GEORGE 1977: Linguistic gestalts. – Woodward A. Beach, Samuel E. Fox & Shmu-

- lamith Philosoph (toim.), *Papers from the thirteenth regional meeting Chicago Linguistic Society* s. 236–287. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- 1987: *Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive grammar 1. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LEHTINEN, ESA 1997: Episteemisyyys, yksilö ja yhteisö. Eräiden modaali-ilmausten pragmatiikkaa. – *Virittäjä* 101 s. 233–250.
- LEHTINEN, MARJUKKA 2012: *Episteemisen auktoriteetin ja yhteisen ymmärryksen konstruointi kokouskeskustelussa. Fokuksessa -hAn-lausumat*. Aalto University publication series doctoral dissertations 27/2012. Espoo: Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun viestinnän laitos. http://epub.lib.aalto.fi/pdf/diss/Aalto_DD_2012_027.pdf.
- LEHTONEN, JOEL 1947 [1919–1920]: *Putkinotko. Kuvaus laiskasta viinatrokarista ja tuhmasta herrasta*. Viides painos. Helsinki: Otava.
- LEINO, JAAKKO 2008: Grammar as a construction site. – Jaakko Leino (toim.), *Constructional reorganization* s. 1–10. Constructional Approaches to Language. Volume 5. Amsterdam: John Benjamins.
- 2011: Cognitive syntax and spoken language. – Bogusław Bierwiaczonek, Bożena Cetnarowska & Anna Turula (toim.), *Syntax in Cognitive grammar* s. 309–325. Czestohowa: Wyzsza szkola lingwistyczna.
- LEVINSON, STEPHEN 2013: Action formation and ascription. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The handbook of conversation analysis* s. 103–130. Chichester: Wiley-Blackwell.
- LINDSTRÖM, JAN – LONDEN, ANNE-MARIE 2008: Constructing reasoning. The connectives *för att* (causal), *så att* (consecutive) and *men att* (adversative) in Swedish conversations. – Jaakko Leino (toim.), *Constructional reorganization* s. 105–152. Constructional Approaches to Language. Volume 5. Amsterdam: John Benjamins.
- LINELL, PER 2009: Grammatical constructions in dialogue. – Alexander Bergs & Gabriele Diewald (toim.), *Contexts and constructions* s. 97–110. Constructional Approaches to Language. Volume 9. Amsterdam: John Benjamins.
- MICHAELIS, LAURA 2009: Sign-based Construction grammar. – Berndt Heine & Heiko Narrog (toim.), *The Oxford handbook of linguistic analysis*. Oxford: Oxford University Press. http://spot.colorado.edu/~michaeli/Michaelis_Oxford_Handbookfinal.pdf (12.3.2012).
- NIEMI, JARKKO 2007: ”Voihan sitä noinkin ajatella”. *Myönnyttelymuotin rakenne ja käyttö*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20072002>.
- 2010: Myönnyttelymuotti. Erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä* 114 s. 196–222.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: ”Savon murre” savolaiskorvin. *Kansa murteen havainnoijana*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in education, humanities, and theology 11. Joensuu: University of Eastern Finland. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0354-9>.
- OGDEN, RICHARD 2006: Phonetics and social action in agreements and disagreements. – *Journal of Pragmatics* 38 s. 1752–1775.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ONO, TSUYOSHI – THOMPSON, SANDRA A. 1995: What can conversation tell us about syn-

- tax? – Philip W. Davis (toim.), *Alternative linguistics. Descriptive and theoretical modes* s. 213–271. Amsterdam: John Benjamins.
- PEKKARINEN, HELI 2011: *Monikasvoinen TAVA-partisiippi. Tutkimus suomen TAVA-partisiipin käyttökonteksteista ja verbiliittojen kieliopillistumisesta*. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisien ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6965-9>.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.
- POMERANTZ, ANITA 1980: Telling my side. "Limited access" as a "fishing" device. – *Sociological Inquiry* 50 s. 3–4.
- 1984: Agreeing and disagreeing with assessments. Some features of preferred/dispreferred turn shapes. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action* s. 57–101. Cambridge: Cambridge University Press.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja. Osat I–III*. Kolmas painos. Helsinki: Edita 1996.
- RAEVAARA, LIISA 1989: No. Vuoronalkuinen partikkeli. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 147–162. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2000: *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla. Keskustelunanalyttinen tutkimus potilaan institutionaalisista tehtävistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 791. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAYMOND, GEOFFREY 2003: Grammar and social organization. Yes/no interrogatives and the structure of responding. – *American Sociological Review* 68 s. 939–967.
- SACKS, HARVEY 1987 [1973]: On the preferences for agreement and contiguity in sequences in conversation. – Graham Button & John R. E. Lee (toim.), *Talk and social organisation* s. 54–69. Intercommunication 1. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 2007: *Sequence organization in interaction. A primer in conversation analysis. Volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1998: *Läsnäolon pronominit*. Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujiaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SIRO, PAAVO 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Tietosanakirja.
- SIVINEN, TUIJA 1996: Verbiloppuiset lauseet keskustelupuheessa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja II* s. 109–139. Kieli 10. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1989: Vuoronalkuiset konnektorit. Mutta. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 162–176. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2001: *Responding in conversation. A study of response particles in Finnish*. Pragmatics & Beyond New Series 70. Amsterdam: John Benjamins.
- SORJONEN, MARJA-LEENA – HAKULINEN, AULI 2009: Alternative responses to assessments. – Jack Sidnell (toim.), *Conversation analysis. Comparative perspectives* s. 281–303. Cambridge: Cambridge University Press.
- STIVERS, TANYA 2005: Modified repeats. One method for asserting primary rights from second position. – *Research on Language & Social Interaction* 38 s. 131–158.
- STIVERS, TANYA – MONDADA, LORENZA – STEENSIG, JAKOB 2011: Knowledge, morality and affiliation in social interaction. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), *The morality of knowledge in conversation* s. 3–24. Studies in Interactional Sociolinguistics 29. Cambridge: Cambridge University Press.
- STIVERS, TANYA – ROSSANO, FEDERICO 2010: Mobilizing response. – *Research on Language*

↻ *Social Interaction* 43 s. 3–31.

- TAINIO, LIISA 1996: Kannanotoista arkikeskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja II* s. 81–108. Kieli 10. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1998: Preferenssijäsennys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 93–110. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- VILKUNA, MARIA 1989: *Free word order in Finnish. Its syntax and discourse functions*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1181. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VÄSTI, KATJA 2012: Elävä LÄHDE. Alkuasemaisen ablatiivin merkitystyyppit verbittömässä konstruktiossa. – *Virittäjä* 116 s. 67–97.
- WIDE, CAMILLA 2009: Interactional construction grammar. Contextual features of determination in dialectal Swedish. – Alexander Bergs & Gabriele Diewald (toim.), *Contexts and constructions* s. 111–141. Constructional Approaches to Language. Volume 9. Amsterdam: John Benjamins.
- ÖSTMAN, JAN-OLA 2012: Konstruktioner och kontexter. Luento Helsingin yliopistossa 2.2.2012.
- ÖSTMAN, JAN-OLA – FRIED, MIRJAM 2004: Historical and intellectual background of Construction grammar. – Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.), *Construction grammar in a cross-language perspective* s. 1–10. Constructional Approaches to Language. Volume 2. Amsterdam: John Benjamins.

Liite 1

Puhutun kielen esimerkkien litteroinnissa käytetyt merkit

Sävelkulku ja sävelkorkeus:

.	laskeva sävelkulku
,	tasainen sävelkulku
?	nouseva sävelkulku
↑	ympäröivää puhetta korkeammalta aloitettu tai sanottu jakso
↓	ympäröivää puhetta matalammalta aloitettu tai sanottu jakso

Painotus ja puhenopeus:

–	painotettu sana tai sanan osa on alleviivattu (esim. <i>talonkirjoihin</i>)
°joo°	ympäröivää puhetta hiljaisemmin sanottu jakso
>joo<	ympäröivää puhetta nopeammin sanottu jakso
<joo>	ympäröivää puhetta hitaammin sanottu jakso
JOO	kovaäänistä puhetta

Sanojen kesto:

-	kesken jäänyt sana (esim. <i>liia monimutkasii vi- viestei</i>)
<	sanan loppu tavallista lyhyemmin sanottu (esim. <i>voi se< voi se olla</i>)
:	äänteen venytys (esim. <i>mut tota:</i>)

Hengitys

.joo	piste sanan edessä: sana on lausuttu sisään hengittäen
.hhh	piste h:n edessä: sisään hengitys (yksi h on sekunnin kymmenesosa)
hhh	ulohengitys

Tauot, päällekkäispuhunta:

(0.7)	tauo ja sen kesto sekunteina
(.)	mikrotauko (alle 0.2 sekuntia)
=	tauotta toisiinsa liittyvät puhunnokset
[	päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu

Muita esitystapaa koskevia seikkoja:

εjooε	hymyillen sanottu jakso
(h)	naurua (tai hengitystä) sanan sisällä
#joo#	nariseva ääni
@joo@	määrittelemätön äänen sävyn muutos, yleensä referoinnissa

Epäselvät kohdat ja litteroijan kommentit:

(joo)	sulkeissa epäselvästi kuultu jakso
(-)	jakso, josta ei ole saatu selvää
(( ))	litteroijan muut kommentit

SUMMARY

On the limits of knowledge: Responding to an assertion or a polar question with VOI OLLA '(it) may be' structures

The article examines structures, used to respond to assertions or polar questions, employing VOI OLLA '(it) may be'. The structures examined here are *voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla* and *voihan se olla* [all meaning roughly 'it may be']. In this article, the term 'assertion' designates an assessment or claim. The VOI OLLA examples used in the present study express that the proposition at the heart of the assertion or polar question may possibly be true. In other words, they project a continuum, at one end of which is the affirmative and at the other the negative, and position the speaker between these two extremes as regards the asserted proposition; the speaker's position is not negative, but neither is it entirely affirmative. As an act of interactive agency, such a response

may both foster the smooth continuation of the interaction and represent the weak affirmation that foreshadows disagreement. The objective of this research is to demonstrate that the formal structure of the utterances examined is significant as regards their function in interaction and that, for this very reason, they should be considered to be realisations of different constructions.

The choice between different VOI OLLA utterances for specific contexts is guided by, for instance, the sequential context of their usage (i.e. has the speaker been asked to provide an evaluation or not), the speaker's epistemic access (or lack thereof) to the matter at hand, whether the speaker is about to produce a lengthier turn than simply stating his/her potential affirmation. *voi olla* utterances are used in a sequential context, in which the speaker has been invited to provide an evaluation of the matter at hand. These utterances imply that the speaker has epistemic access to the matter at hand and express the fact the assertion posited by the previous speaker may possibly be true. *se voi olla* utterances, on the other hand, are often used in a sequential context in which it is the speaker's own initiative to present such an evaluation. These utterances imply either that the speaker does not have independent epistemic access to the matter at hand or that the speaker's perspective on the matter at hand differs from that of the previous speaker. Both *voi se olla* and *voihan se olla* utterances project a broader turn than one of mere potential affirmation. *voi se olla* utterances affirm the proposition presented by the previous speaker as being possibly true, and such utterances generally expand their scope to qualify the speaker's affirmation in some way. *voihan se olla* utterances do not affirm the previous speaker's assertion but serve to present the speaker's wary evaluation of the possible veracity of the assertion. Such utterances are generally followed by the expression of a difference of opinion.

This research applies the methods of conversation analysis and construction grammar. The corpus of material consists of video and audio recorded everyday conversational situations, videoed institutional situations and chat conversations. The research demonstrates that, in examining constructions with very similar formal structures, a detailed analysis of the given interaction can provide perspectives that help to differentiate structures that may otherwise be interpreted as merely formal variants of one and the same construction from one another.

Tiedon rajat ja vuorovaikutus: Toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen vastaavat VOI OLLA -rakenteet.

Artikkeli tarkastelee toteamukseen tai vaihtoehtokysymykseen vastaavia VOI OLLA -rakenteita *voi olla*, *se voi olla*, *voi se olla* ja *voihan se olla*. Toteamuksella tarkoitetaan kannanottoa tai väitettä. Tarkastellut VOI OLLA -lausumat ilmaisevat, että toteamuksessa tai vaihtoehtokysymyksessä esitetty propositio pitää mahdollisesti paikkansa. Ne siis projisoivat jatkumon, jonka toisessa päässä on myöntö ja toisessa kieltö, ja asemoivat lausujansa näkemyksen kontekstissa ilmaistusta propositiosta näiden kahden ääripään välille, ei kielloksi mutta ei selväksi myönnöksikään. Tällaisen toiminnon vuorovaikutustehtävänä voi olla niin vuorovaikutuksen sujuvan jatkumisen edistäminen kuin erimielisyyden esittämistä edeltävän heikon myönnön ilmaiseminenkin. Tutkimuksen tarkoituksena on osoittaa, että tarkasteltujen lausumien muotorakenteen erot ovat vuorovaikutuksen kannalta merkittäviä ja että tästä syystä niitä on syytä pitää eri konstruktioiden toteutumina.

VOI OLLA -rakenteiden välistä valintaa tiettyyn käyttökontekstiin ohjaavat muun muassa käytön sekventiaalin konteksti (onko puhuja kutsuttu esittämään arvionsa vai ei), puhujan episteeminen pääsy (tai sen puute) puheenalaiseen asiaan sekä se, onko puhuja tuottamassa laajemman vuoron kuin pelkän mahdolliseksi myönnön. *voi olla* -lausumia käytetään sekventiaalisessa kontekstissa, jossa puhuja on kutsuttu esittämään arvionsa puheenalaisesta asiasta. Ne implikoivat lausujansa episteemistä pääsyä puheenalaiseen asiaan ja ilmaisevat, että edellisen puhujan esittämä propositio pitää mahdollisesti paikkansa. *se voi olla* -lausumia puolestaan käytetään usein sekventiaalisessa kontekstissa, jossa arvion esitys on puhujan oma aloite. Ne implikoivat joko sitä, ettei puhujalla ole itsenäistä episteemistä pääsyä puheenalaiseen asiaan, tai sitä, että puhujan näkökulma puheenalaiseen asiaan poikkeaa edellisen puhujan näkökulmasta. *voi se olla* ja *voihan se olla* -lausumat projisoivat laajemman vuoron kuin pelkän mahdolliseksi myönnön. *voi se olla* -lausumat vahvistavat edellisen puhujan esittämän proposition mahdollisesti paikkansapitäväksi, ja niihin liittyy tyypillisesti laajennus, joka rajaa tehtyä myöntöä jollakin tapaa. *voihan se olla* -lausumat eivät vahvista edellisen puhujan proposition vaan esittävät pikemminkin lausujansa varauksellisen arvion sen paikkansapitävyydestä. Niitä seuraa usein erimielisyyden ilmaisu.

Tutkimus soveltaa keskusteluanalyysin ja konstruktiokieliopin metodeja. Aineistona on videoituja ja äänitallennettuja arkisia keskustelutilanteita, videoituja institutio-naalisia tilanteita sekä chat-keskusteluja. Tutkimus osoittaa, että muodoltaan läheisten konstruktioiden tutkimisessa vuorovaikutuksen yksityiskohtainen analyysi voi tarjota näkemyksiä, joiden perusteella muutoin ehkä saman konstruktion muotovarianteiksi tulkittavat rakenteet ovat erotettavissa toisistaan.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.j.sukunimi@helsinki.fi